

Nr 251.

Av herr **Lindhagen**, *angående krisen i det parlamentariska styrelsesättet och botemedlen däremot.*

Mens agitat molem.

(Anden sätter materien i rörelse).

Virgilius (Eneiden).

Konsten att rätt styra staten är ett gammalt problem, som i alla tider stått på dagordningen. I vår tid gäller det ännu mer än tillföre även konsten att styra världsstaten. Denna konst liksom människornas verk i övrigt följa naturlagarna. Solvarv följer på solvarv. Den gamla historien således om sådd, växt, skörd och vinterdvala.

Det senaste solvarvet.

Vi befinna oss nu i slutet av ett sådant solvarv. Det började med sjuttonhundratalets upplysningsfilosofi. Den sände från den franska jorden ut sina vårsvalor av idéer om rättvisa och människovärde såsom grundvalar för staten. Det är icke här tillfälle att skildra dessa idéers stolta flykt, deras kamp mot verkligheten och deras slutliga undergång. Det är nog att konstatera, hurusom världskriget var det mest påtagliga slutresultatet av detta solvarvs lopp.

Nu stå vi här igen en hjälplös, irrande, söndersplittrad mänsklighet utan klara mål och behjärtade medel. Det är åter vinter i statskonsten.

Vad har inträffat? Fjorton miljoner unga soldater hava oskyldigt mördats av vår dagspolitik, av våra statsmän med begivande av deras folk. Detta blod ropar från jorden. Världskrigets tal kräver ett svar. Detta svar har ännu icke kommit. Det är tvärtom fara värt, att de än vädjande, än befallande rösterna dö bort och förstummas under det vardagliga livets dölvande inflytelser.

Under slika hopplösa förhållanden är det ej underligt, att ordet politik, som på svenska betyder statskonst, kommit i vanrykte. Allt talrikare skaror få en benägenhet att draga sig tillbaka, leva livet bäst de kunna och lämna statskonsten åt sitt öde.

På detta sätt blir den ena villan värre än den andra. Ingen statskonst kan nämligen undgå att bygga på en allmän mening, om den vill uträtta något. I det gamla Athén i ett tidigare solvarv i historien ansågs det vara varje medborgares plikt att taga parti i statens angelägenheter. Lagstiftaren Solon stadgade till och med straff för den, som underlät det. Den medborgare, som ej hyste något politiskt intresse, kallades för idiot, det vill säga en särpling, en person som går för sig själv, och han var föremål

för allas förakt. Så nu veta vi, varifrån det av oss svenskar så omtyckta tilltalsordet idiot härleder sig.

Må vi emellertid besinna, att ett misslyckande ofta, kanske oftast i själva verket döljer ett framsteg. Det skänker en ny erfarenhet. Världshistorien är visserligen en berättelse huvudsakligen om misslyckanden i konsten att styra staten rätt. Varje solvarv har dock skapat en årsring i mänsklighetens växt. Efter vinter följer även i statskonsten enligt naturens visa lagar alltid en ny vår. Det skenbara misslyckandet av den förflutna tidens statskonst uppfordrar sålunda icke till dess fördömande. Det gäller dess fulländning med något viktigt, som var förbisett eller ej förmådde på en gång göra sig gällande.

Formaldemokratiens epok.

Vad som felades den gamla statskonsten var väl, att den alltmera utvecklade sig till att söka skapa demokrati genom former. Den har varit vad man skulle kunna kalla en formaldemokrati. Den ville bereda människorna frihet från allt slags förtryck, och sökte då ganska begripligt att först utfinna former, som satte gränser för förtrycket. Även former äro nödvändiga och de nuvarande kunna förmodligen förbättras. Å andra sidan förglömdes under detta trägna och svåra sysslande allt mer, att en förträfflig stat omöjligen kan resas på grundvalen av mindervärdiga individer, som alla söka sin egen frihet utan att på samma gång fostras till herravälde över sig själva och hänsyn till andra.

Låt oss kasta en blick på det statsskick, som formaldemokratien hitintills skapat. Det må tillåtas mig att i detta ämne uttala några egna meningar. Under nära tre årtionden har jag såsom medlem av svenska riksdagen och nästan lika länge av huvudstadens kommunalrepresentation haft tillfälle att blicka bakom alla politiska partiers kulisser. Därunder har jag framfört mångahanda framställningar om förbättringar av parlamentariseringen och dess statskonst. Jag talar således av erfarenhet.

Formaldemokratiens högsta politiska mål har utmynnats i en ävlan mellan partier att »erövra den politiska makten». Makten är emellertid en farlig sak. Den undgår enligt all erfarenhet knappast, ohöviskt uttryckt, att fördumma sina innehavare. Förmågan, som är motsatsen till makt, undergräves. Efter maktens erövring kommer enligt historiens vittnesbörd förr eller senare det så kallade förfallet.

Ur detta tillstånd framgår alltmer kompromisser såsom statskonstens mål och medel. Idéerna eller de gamla sanningarna få icke rum någonstades i handlingen. Till och med i motiveringarna säljas de för trettio silverpenningar. Byteshandeln mellan intressena hotar att behärska allt. Väl inne på denna väg, tillagas dessa överenskommelser allt mer redan i regeringarna. På detta sätt utsuddas konturerna mellan rätt och orätt. En vild klappjakt anställes till förgörande av besvärliga grundsatser. Vi stå alltmer med två tomma händer inför den allmänna opinionen och valrörelserna.

Den allmänna rösträtten var ett nödvändigt steg på mänsklighetens väg. Den skulle utgöra själva blomsättningen i det parlamentariska systemet. Den har dock av detta system högeligen övervärderats såsom universalmedel. Den vägledes lika mycket, ja kanske ännu mer av osanningen än av sanningen. Icke utan fog förmenade Bismarck en gång, att »aldrig ljuges det så mycket som före ett val». Om nu emellertid sanningen ensam kan göra oss fria, så förstå vi, huru långa och tunga fjät som återstå även efter den allmänna rösträttens erövring.

I den allmänna rösträttens spår skulle följa en annan av demokratiens hörnstenar, nämligen parlamentarismen. Regeringen borde framgå såsom ett samlat uttryck för den allmänna meningen. Resultatet har blivit, att partiernas ledare nu sitta i ministärerna. En av Shakespeares gestalter utbrister på ett ställe: »Om nu han vore där han tänkte vara, så vore det förbi med all hans tanke». Detta öde har kanske redan drabbat parlamentarismen.

Det låg en annan anda över den tid, då exempelvis i vårt land andra kammaren stod rakryggad mot ämbetsmannaministärerna och det »administrativa godtycket». När Sven Adolf Hedin tände sina brasor, följde honom andra kammarens stora flertal i stad och på landet, utom då han gick till överdrift för mycket, vilket ock kunde inträffa. Under det nuvarande tillståndet, har de menige folkrepresentanternas självständighet blivit högeligen kringskuren. De utgöra en livvakt åt sin ministär och anse sig skyldiga att i det längsta skydda ministärens åtgöranden och prestige. Ännu vid sekelskiftet fanns något kvar av den gamla liberalismens kamp för rättvisa mot alla. Vi stodo upp, manade av våra samveten. Vi talade för rätten i det föreliggande fallet. Detta inträffar sällan eller aldrig numera. Regeringars och partiledningars dispositioner uttränga möjligheten av ett självständigt uppträdande. För lojaliteten mot partiet måste offras rätten, grundsatserna, ja folket och mänskligheten.

Kapplöpningen efter makten föranleder en allmän rusning till majoriteterna. Folkets representanter frukta att råka i minoritet. Vi föreställa oss allt för ofta, att detta skall minska vårt anseende, måhända också våra utsikter till karriär.

Ur denna nedgång spirar upp en annan skörd än tidsålderns vårsvälor bebådade. Ur formaldemokratien växer fram, såsom ock Sokrates säger i Platos »Staten» endast nya förtryckare. En följd av formernas dyrkan utan tillräcklig hänsyn till innehållet blir, att ett envælde, som demokratiens velat omintetgöra, börjar sticka upp huvudet igen i en annan förklädnad.

I vårbrytningstiderna förde hänförelsen ordet. Arbetet gjordes med glad försakelse av oavlönade frivilliga. Den stora apparaten kan numera icke styras utan en mäktigt utbyggd organisation med avlönade ämbetsmän. De stora skarorna valmän bliva hjälplösa och beroende av sina ledare i olika grader. Samma öde drabbar folkrepresentanterna, vilka ofta snarare

utses av ledarna än av väljarna. Till kampen om makten för partiet sällar sig den begripliga striden för det osäkra levebrödet i partiintressenas tjänst. På detta sätt har funktionarismen åter blivit ett av tidens stora problem. Folkväldet har faktiskt förvandlats till fåvälde eller envälde. Ur denna miljö spirar slutligen upp diktaturen med anspråk att bliva även formellt stadfästad såsom den bästa samhällsordningen.

En särskild uppmärksamhet kräver den tredje statsmakten eller pressen. De stora tidningarnas makt är ofantlig. Redaktionen, slumpvis tillsatt, förfogar var och en över hundratusenden själar. Den ingjuter i dessa efter sitt sinne en enveten partikunskap. Den censurerar oftast en allsidig och mänsklig upplysning. På denna väg undertryckas snarare än främjas kunskap, eftertanke och medkänsla. Grundvalarna, som måste läggas, bliva aldrig lagda. Så betänkligt illa styres i själva verket staten. Detta är icke funktionarismens fel utan systemets och människonaturens.

Förklaringen till dessa företeelser ligger i formernas oförmåga att slå vakt om de andliga värdena. De senare hållas under formaldemokratiens epok borta från den vägledning, som tillkommer dem. Den andliga kultur, som i de officiella instanserna omhägnas eller åtminstone i någon mån hyllas är intellektualismens kultur. Förståndet (intellektet) är också en mäktig livsprincip. Dess yppersta insats är vetenskapen. Men vetenskapen saknar moral i detta begrepps högre mening. Intellektualismen ställer sig gärna i de enskilda materiella intressenas tjänst. Den går helst dit, där det betalas mest. Såsom enskilda människor säga vi däremot i våra bästa ögonblick, att vi böra handla efter »bästa förstånd och samvete». Detta är den springande punkten. Här ställas formaldemokratien och vetenskapen ansikte mot ansikte med en ny och okänd värld.

Under sådana förhållanden må man icke förundra sig över, att den nuvarande statskonsten i världen kommer till korta. Den sysslar företrädesvis med livets materiella sida och kan icke heller annat. Det skall aldrig förnekas, att dagens små omsorger måste ligga den levande generationen närmast. Det behövs också någon ryggrad i de dagliga bestyren och en vägledande utsikt bortom dem. De miljoner, som brottas för livet bland bränningarna, hava icke tillfälle att bereda sig en sådan utsikt. Statsmännen däremot, som av slumpen fått ledningen, borde kunna se framåt. Men de sitta någorlunda på det torra och förmå ofta mindre än till och med de drunknande, vilka dock speja efter ljuset.

Det första försöket till skapandet av ett bättre tillstånd byggde till och med på en materiell lära. Karl Marx' materialistiska historieuppfattning upptogs av de socialistiska pionjärerna och sedan av de kommunistiska föregångsmännen såsom den vetenskapliga grundvalen för deras aktion. Människorna, förmodligen med undantag av deras politiska ledare, voro till sina sinnelag produkter av den ekonomiska miljö, som omgav dem. Den fria viljan var icke mycket värd och ödet var allsmäktigt.

Denna lära, begriplig för sin tid, strider mot naturlagarna och erfaren-

heten. Man skulle nästan kunna säga, att den är lika ful som fabrikenas förtryck, larm och sot, ur vilka den sprungit fram. Enligt naturens ordning måste räknas med de materiella behoven, intellektet och samvetet i förening. Med andra ord på en samverkan mellan anden och materien. Det är solen, som med sin blida värme framlockar livet ur jorden.

Denna samverkan blev i förbigående sagt, på mitt förslag år 1911, införlivad med den svenska socialdemokratiens grundstadgar. Dessa beto- nade därefter, att målet var »ekonomisk och andlig frihet för alla». Vägarna måste jämnas för alla till »bröd, frihet och självansvar». Denna trilogi motsvarade begreppen ekonomisk, politisk och andlig frihet och ansågs giva en fullständigare begreppsbestämning än den gamla lösen »frihet, jämlikhet, broderskap». Än mer ingående hyllades denna samverkan i den socialdemokratiska vänsterns konstitution, antagen år 1917. Uti en särskild författning, kallad demokratiska grundlagar, insattes den and- ligen vägledningen såsom en politisk makt vid sidan av det ekonomiska ödet.

Några år efteråt undergick emellertid socialdemokratiens grundstadgar en revision. De övertygade marxisterna i programkommissionen upp- täckte därvid det nya inslaget. De förordade dess borttagande såsom stö- rande för »det monumentalala» i de ekonomiska teserna. Lika enhälligt som kongressen år 1911 beslöt giva en plats för anden, lika enhälligt blev den vid det senare tillfället uppsagd till avflyttning ur grundstadgarna. Ungefär samtidigt erövrades vänsterpartiet icke av den nya kommuni- smen men av dess anhängare. De senares första insats var att grusa de demokratiska grundlagarna. De förete nu bilden av Kartagos ruiner med några stumpar av kapitäl här och var bland spillrorna. Satsen, »män- niskornas karaktärsdaning och deras personligheters inre utveckling är en samhällsangelägenhet», utplånades totalt. Den behövdes icke för det nya kommunistiska riket. Säkerligen kommer detta just därför att i sin tur och ordning också gå under.

Nu är alltså alla partiets statskonst i vårt land åter eniga i en sak. De materiella frågorna för dagen och intressestriderna ikring dem är statskonstens uppgift. De andliga värdenas tillvaratagande ligga utan- för dennas förmåga och befogenhet.

Med denna enighet sönderfaller än mer det konstlade begreppet »borger- lig», som alltjämt betonas såsom ett skiljemärke. Alla människor äro av naturen födda med enahanda anlag på gott och ont. Det är skickelserna, som sedan fara fram olika med dem. Borgerlighet är i själva verket ingenting annat än varje människas inneboende benägenhet att i livets strid söka få sitt på det torra. Så snart någon, som icke har något, får något, övermannas han av samma benägenhet. Det är vidare svårare att avstå från vad man har än att fordra vad man icke har.

Varje parti, hur långt det än står till vänster, har också själv allenast en borgerlig ordning. Där finnes gemenligen en kung, låt vara okrönt,

en eller flera kronprinsar, ett hov, en första och en andra kammare, en byråkrati av det vanliga slaget, ett styrt och manövrerat folk och en inbördes kamp om makten, levebröden och härligheterna. Hur kan man förbättra den övriga världen och avskaffa borgerligheten, om vi nära den i vår egen barm och ej börja med oss själva?

Över den ekonomiska kapitalismen och den ekonomiska fattigdomen reser sig således såsom situationens verkliga herre den andliga kapitalismen och dess tvillingbroder den andliga fattigdomen. De senare äro ännu farligare än de förra och följa samma lagar. De breda ut sig obeskurna, nästan hyllade nu lika väl som i gamla tider. Ingen styrelse och intet parti känner sig manat att gå till rätta med dem. Någon fostran till självansvar och medkänsla med andra, består icke medborgarna. Individerna bliva ödelagda i sitt andliga liv. Vad de ej förmå, det mäktade icke heller deras partier och således icke heller det samhälle, som styres av de senare.

Ur detta tillstånd framväxer på ett naturligt sätt det slutliga förfallet i form av en växande splittring. Partibildningarna ökas och därmed även programmen och dessas oklarhet. Vilken tröstlös bild föreför icke en valrörelse nu för tiden. Från skilda håll bönfallas, trugas, hotas, vilseledas valmännen med inbjudningar att ansluta sig till en mängd skiftande riktningar med växlande benämningar. De enkla, stora frågor, i vilka ofta gäller att folkets röst är Guds röst, komma allt mindre till synes. Det allmänna intresset tynar bort i brist på näring. Valmännen bliva allenast tvångsmobiliserade i partistriderna. Horisonterna skymmas av den myckna krutröken från de otaliga maktstridernas knalleffekter. Är detta en värdig hänvändelse till ett folk, som i sitt innersta längtar efter sanningen?

*Bolsjevismens
och Fascis-
mens formal-
demokratier.*

Ett dylikt skörderesultat av formaldemokratiens blomsättning kan icke undgå att väcka missnöje, tankar och initiativ till nyorienteringar.

Det gamla på besittningen av ägodelar grundade motståndet mot demokratiens frammarsch söker sig tillbaka till enväldet. Denna riktning kallas gemenligen fascismen efter det italienska föredömet, som redan hunnit taga mandom i själva statstyrelsen. En myckenhet av de stilla i landena, som blivit uppledsna på partiväsendet samt önska ordning och ro, känna sig icke alldeles obenägna att i brist på bättre utvägar stödja även en sådan rörelse.

Demokratien själv står osäker och famlande inför situationen. Den gamla liberalismen, som inledde det nu tilländagångna solvarvet, har stupat under striderna mot det bestående och medtävlare i ledarskapet. Några överlevande skaror ströva utmattade omkring här och var i terrängen under försök att leva på traditionerna. Ett och annat litet detachement väntar måhända uppriktigt på nya uppenbarelser. De komma kanske ej att vänta förgäves. En gång skola väl det franska upplysningstidevarvets vårsvalor återtaga sin flykt i en ny vårbrytning med fylligare löf-

ten om rättvisa åt alla. I stort sett är dock nu liberalismens flodvåg brunten mot klipporna och sjunken tillbaka i de stillastående konservativa vattnen.

Liberalernas arvtagare, socialdemokraterna, ha slagit sig igenom till den maktutövning, som liberalerna förlorat. Ingen undgår dock maktens faror. Befordringsväsendet är mannamördande och verkligheten hård som klippan. Striden för fattigdomens avskaffande avtunnas allt mer både i principerna och tillämpningen. Rörelsen har närmast åsyftat att tillkämpa en viss klass ekonomiska fördelar, som varit denna obehörigen betagna. Den har icke fått anledning att syssla med det mänskliga spörsmålet i övrigt såsom en huvudsak. Den kommer därför lätt till korta i detsamma på grund av bristen på tillräckliga grundsatser.

Det bör icke förvåna, att de yttersta pionärerna i denna arbetareklasens framryckning ej kunnat på alla händer låta sig nöja med ett dylikt sakernas tillstånd. Under ett halvt sekel har kämpats för en socialistisk produktionsordning. Världskriget var den kapitalistiska ordningens senaste gärning. Nu om någonsin, menade man, var det nödvändigt att slå till. Slumpen skapade en gynnsam jordmån i Ryssland. På detta sätt uppstod Sovjetrepubliken med dess avläggare. Denna statsordning betecknar liksom den fascistiska en övergång till enväldet. Visserligen bibehålles skenet av folkets medverkan, vartill även givits uttryck i namnet proletariats diktatur. I själva verket har sovjetrepubliken regerats av en enväldig man. Efter hans frånfälle styres landet praktiskt taget av oligarkier.

I ekonomiska grundsatser däremot stå de fascistiska och bolsjevikiska statsskicken på motsatta sidor. Den förra vill bibehålla den gamla produktionsordningen, den andra vill ersätta den med en ny. I andens värld äro båda instinktivt samstämmiga med alla övriga partier däri, att individens karaktärsdaning och samvetets statskonst ej få intaga någon framskjuten plats på de politiska dagordningarna. Båda överensstämma också däri, att de äro formaldemokratier.

Bolsjevismen vill emellertid skapa en verkligt ny värld. Detta förpliktar till särskild uppmärksamhet åt dess formaldemokrati och dess plats i tidsåldrarna.

Kommunismen vill genom nya former undgå den parlamentariska upplösningen. Den tror sig genom en ny statsordning kunna förverkliga marxismen och resolut med våldets rätt avskaffa den nuvarande produktionsordningen. Detta är det enda verkliga svar, som givits på världskrigets tal. Experimentet måste i historien få synnerlig betydelse för de erfarenheter den skänkt. Det bör ock giva en stark impuls för upphävande av klasskillnaderna. Såsom utpräglade formaldemokratier komma å andra sidan även Sovjetrepublikerna att i sin tur och ordning bliva underkastade förvandlingens lag.

Det är intressant att se, vilka förtvivlade utvägar måste här tillgripas, för att råda bot på parlamentarismens sjukdomar. Tillströmningen till

partiet från ljumma anhängare är en fara. För att hindra Sovjets urartning genom vankelmodet och karriärerismen har tillgripits den bekanta utgallringen av medlemmar. Denna åtgärd är en logisk konsekvens av omtanken att hålla partiet obesmittat av världen.

Vidare måste vi erkänna, att formaldemokratiens berömda yttrandefrihet innefattar rätt att sprida, ej blott sanning utan även osanning. Det senare ogräset hotar att förkväva vetet och över huvud taget varje försök till odling. Detta missförhållande, som västerlandet ännu icke upptäckt, har sovjet uppmärksammat. I brist på andra utvägar har då även här tillgripits våldet såsom sista resursen. Sovjet fastslår vad den anser vara sanning och medger icke eller åtminstone ogärna någon annan förkunnelse.

Att emellertid knäsetta materialismen såsom världsmakt utan att erkänna, att »anden leder materien» är en betänkelig sak. När Sovjets filosofi söker undgå det senare ämnet, hamnar den helt i västerlandets armar. Sovjet vill också skapa andlig kultur, men känner ej till annat än intellektualismens ovan skildrade insats i odlingen. Ett särdrag synes vara dess ivriga framhållande av sitt intresse för konsten. Men hur går det med personlighetens karaktärsdaning, dess kultivering genom frivillig pliktuppfyllelse och självansvar?

Den påbjudna materialistiska världsåskådningen innebär blott en halv sanning och är således till hälften osanning. Dödsstraff, fängelser, ut-hungring, tvångsundervisning härska här som i västerlandet. Det ligger system i att fostra ett helt folk i en viss lära, men sanningen kommer en gång att nedbryta byggnaden.

I materialismens tungrodda värld växer också funktionarismen upp såsom en bestämmande maktfaktor. Den är kanske ett livskraftigare ogräs i Sovjet än mångenstädes. Lenin hade skarpa saker att säga därom och ansåg en tid, att Sovjets viktigaste uppgift var att komma till rätta med sig själv på denna punkt. Men nu har denna röst tystnat. Fritt spel synes även här vara lämnat för översitteri och hänsynslöshet mot de ringare. Människonaturen är förmodligen i grunden fortfarande densamma i Ryssland som i andra länder.

Interparlamentariska unionens kongress i Washington och Ottawa 1925.

Denna allmänna undersökning av formaldemokratiens och dess parlamentarisms psyke må belysas med exempel, hämtade ur dagspolitiken. Dylka stückprov kunna lämpligen förbindas även med en redogörelse för vissa frågors behandling vid interparlamentariska unionens kongress i Washington och Ottawa i oktober 1925. Mitt uppdrag som delegerad för Sverige förpliktar ock till avgivande av en reseberättelse. Det må vara förklarligt och tillåtet, att den rör sig om försummade frågor, som jag ansett vara av betydelse och på vilka jag följaktligen sökt nedlägga något arbete.

För min del hade jag av böjelse och plikt föresatt mig att liksom i hem-

landet och vid europeiska fredskongresser och fredskonferenser verka även vid detta tillfälle efter förmåga för en ny politik, byggd på gamla sanningar. I denna statskonst, som jag kallar samvetspolitik till skillnad från intressepolitik, ligger nödvändigheten att vid sidan av dagsfrågorna taga fatt även på de stora realiteterna och se dem i ögonen. Emot en dylik statskonst riktas förebräelsen, att den är »idéell» ja fantastisk. Den är dock förmodligen den enda praktiska, eftersom det är sanningen, som ensam kan göra oss fria. Det var av intresse att utröna, om på den nya världens mark fanns någon bördigare jordmån för nödvändigheterna.

Konferensen var huvudsakligen europeisk. Den kunde därför ej ändra sitt gamla kynne. Det föreföll mig däremot, som om den nya världen erbjöd i någon mån en jungfruligare jord.

Efter kongressen fick jag i avvaktan på den svenska båtens avgång tillfälle att hörsamma några av de många inbjudningar till föredrag, som ingått från svenskarna på skilda orter. Inalles höllos sex föredrag över »en vårbrytning i statskonsten», ett ämne, som enligt mitt förmenande innefattar tidens stora problem och särskilt borde framföras i den nya världen. Vid sådana tillfällen får man som oftast ett starkt intryck av, hur mycket tacksammare det är att framföra grundproblemen inför den allmänna meningen än på de ställen, som ha monopol på avgörandena.

Den interparlamentariska unionens kongresser äro dock ingalunda utan betydelse. Många frågor få en tillbörlig belysning. Tillfälle gives om än med svårighet att fästa uppmärksamhet även på andra ämnen, än som av rådet uppförts på dagordningen. Den vänskapliga samvaron och de upprepade försäkringarna om krigs brottslighet bidra i sin mån till att skapa den nya atmosfär av välvilja, som världen behöver. Men denna bubbla brister lätt för påfrestningarna av de realiteter, med vilka kongresserna ej vilja befatta sig.

I ovannämnda uppsåt insändes av mig sex månader före kongressen till vederbörande tio motioner med fjorton yrkanden. Dessa blevo redan under behandlingen i rådet reducerade till sju. Detta skedde genom att två, behandlande olika ämnen, sammanslogos till en samt två av de viktigaste motionerna tappades bort i rådets protokoll. Beträffande återstoden förklarade rådet, att det ej fanns plats på programmet. Detta är inom de interparlamentariska sammanslutningarna ett vanligt formulär för rådsbehandling av enskilda framställningar enligt min erfarenhet.

Det gällde således för motionären att söka anknyta åtminstone en del av yrkandena till generaldebatten och några av de på dagordningen upptagna specialämnena. De sistnämnda voro: Panamerikanska unionen, kodifikation av den internationella rätten, deklaration av staternas rättigheter och plikter, angreppskrigs brottslighet, europeisk tullunion, de nationella minoriteternas problem, kamp mot skadliga droger, minskning av rustningarna samt det parlamentariska systemet, dess aktuella kris och botemedlen där- emot.

I generaldebatten utvecklades av mig i korthet de olika spörsmål, som enligt min uppfattning den nya tiden bar i sitt sköte, och anknötos till den samma tre yrkanden: om en allmän revision av folkförbundets akt, om vädjan till Nordamerikas förenta stater att inträda i folkförbundet och om världsspråket.

Exempel från kongressen ur formaldemokratiens epok.

Jordens befolkningsfråga.

Några exempel enligt min uppfattning på pockande angelägenheter, som synas gå över parlamentarismens förmåga, må framläggas för belysning av situationen.

Tidens största ekonomiska problem är jordens befolkningsfråga. Ländernas överbefolkning måste leda till fattigdom, strid för tillvaron och katastrofer. Ingen fred kan förväntas, så länge befolkningsfrågan överlämnas åt blinda ödens spel. Faran är förbisedd av dagspolitiken. Tvärtom anses inom staterna en tillväxt av befolkningen önskvärd, ehuru snarare en minskning av barnantalet borde stå på dagordningarna. Tillväxten är efterlängtd för krigsändamål, för industriell tävlan på världsmarknaden, för kampen mellan raserna, för spridning av litteratur och vetenskap, för ökade möjligheter i den mellanfolkliga samfärdseln och över huvud taget för att kunna göra sig gällande i världen.

Särskilt farofyllt är det europeiska beslagläggandet av möjligheterna till kolonisation. Den bekanta lösen »endast för européer» är en krigsförklaring. Den, som ej får någon boplats eller något att äta, kastar alla fredsidyller över bord och giver sig ut i krig på liv och död. Bakom dessa realiteter skymtar världskriget mellan Europa och Asien, om det vill sig riktigt illa.

Nalkas man parlamentarismen med denna fråga, skjutes den åt sidan av de stora majoriteterna inom alla partier. Vid interparlamentarikernas konferens i Bern sommaren 1924 diskuterades ämnet emigration och immigration. En del europeiska talare framhöllo med fog behovet av europeisk utvandring, särskilt från de besegrade länderna. Undertecknad fick stå ensam med sin erinran, att även Asien var till stora delar överbefolkat och behövde utvandring. Jordens befolkningsfråga syntes främmande för den företrädesvis europeiska församlingen. Det »medgavs» till sist av rapportören, att även denna senare erinran fick remitteras till den kommission, som skulle behandla frågan. Enligt min erfarenhet bruka dock unionens kommissioner trots dylika remisser underlåta att överväga andra synpunkter än dem, som utstakats av rådet.

Vid 1924 års allmänna fredskongress i London lyckades det mig att få kongressens beslut på, att frågan om rasernas likställighet skulle uppföras på dagordningen nästföljande fredskongress. Detta har icke lyckats vid något interparlamentariskt möte. Fredsbyrån i Genève och dess råd lämnade dock oaktat påminnelser församlingens beslut utan avseende. Detta är också ett uttryck för formaldemokratiens livsytringar.

Vid kongressen i Washington 1925 framfördes befolkningsfrågan motionsvis. Dess betydelse berördes även i generaldebatten. Något yrkande framställde jag dock icke. Det »lönade sig ej».

Nationaliteterna äro realiteter även i vår tid. De äro organismer, sammanflätade av gemensamhet i härstamning, språk, historia, tillvarelsesätt, sedvänjor och lagar. De äro världssamhällets naturliga personer, såsom Immanuel Kant redan på sin tid betonade. Ferdinand Lasalle underströk denna grundsats kraftigt, såsom grundvalen för praktisk världspolitik.

Nationaliteternas självbestänningsrätt.

Genom blodiga krig har principen fått söka sig fram till förverkligande i brist på omhjädnad av lagar. Till och med uti folkförbundets akt saknas en sådan huvudsaklig lagbestämmelse. Ett indirekt erkännande i denna akt skulle kunna ligga uti förbindelsen för förbundets medlemmar att verka för garantier för medlemmarnas territoriella oberoende. Men denna bestämmelse är avfattad företrädesvis såsom en krigsartikel och begränsar respekterandet till de nu bestående staternas territoriella integritet. Detta sammanfaller icke med nationernas självbestänningsrätt. Förbundsakten bekymrar sig i dessa avseenden enbart om »vissa samhällen, som tidigare tillhört turkiska riket och nått en sådan utvecklingsgrad, att deras ställning såsom oberoende nationer provisoriskt kan erkännas». Dessutom anbefaller den en human behandling av ociviliserade folk, som bebo kolonier och territorier under högre utvecklade staters överhöghet.

De allmänna fredskongresserna hava i gångna tider sysslat något med detta ämne, men inga officiella eller halvofficiella instanser. För min del har jag från 1911 hänvänt mig vid upprepade tillfällen, utom till de allmänna fredskongresserna i Sverige och utlandet, även till svenska riksdagen, svenska interparlamentariska fredsguppen, nordiska interparlamentariska förbundet och interparlamentariska unionen med framställningar om initiativ till en internationell lagstiftning i ämnet. Vid vissa tillfällen ha dessa förslag även givits form av krav på internationellt erkännande av rasernas likställighet. Alla dessa hänvändelser hava utom i ett fall avvisats av de nämnda instanserna. Detta är belysande för en riktig grundsats fåfänga kamp mot parlamentarismen. Därför må skildringen i denna punkt bliva i någon mån utförlig, om än mycket, särskilt en del interpellationers öden, måste förbigås.

År 1911 föreslogs i svenska gruppen att upptaga frågan. Gruppen beslöt på sitt råds hemställen: »Under uttalande av sina sympatier för de motiv, som föranlett framställningen, anser sig dock gruppen icke för närvarande kunna företaga någon åtgärd med anledning av densamma.» En liknande framställning till nordiska förbundet 1912 att främja strävandena att fastslå grundsatsen som internationell lag upptogs ej av rådet.

Emellertid hade en vidlyftig framställning i ämnet år 1912 framlagts av mig i riksdagen. Den blev bekant för en sagda år i Paris bildad sammanslutning för folkens rätt. Den svenska motionen blev delvis översatt till franska samt publicerad på olika sätt. Bland annat utdelades översättningen i något förrum till interparlamentariska unionens möte i Genève år 1912. Föreningens ordförande Gabrys, som var närvarande, har personligen meddelat mig, att därvid en ung svensk delegerad kommit fram och, under uttalande av sitt förakt för motionen, avrätt dess utdelande. Gabrys hade då svarat, att den franska föreningen och många andra tvärt om funno framställningen mycket beaktansvärd. Därpå hade svensken avlägsnat sig utan att vidare säga något.

Nordiska interparlamentariska förbundets råd, bestående av topparna i de skandinaviska partierna, förklarade åren 1913 och 1914 till och med, att »ämnet icke föll inom förbundets verksamhetsområde». Sex månader efter sista uttalandet kom rådet i anledning av världskrigets utbrott genom utsedde delegerade till ett motsatt uttalande. Där heter det, att förbundet byggt på grundsatsen om respekt för nationaliteternas rätt. Genom iakttagande av denna rätt skulle röjas ur vägen en av de djupaste orsakerna till kriget och tryggas en varaktig fred. Det behövdes således ett världskrig för att vinna förståelse för grundsatsen. När frågan sedan 1915 återkom, måste man utfinna något annat skäl för avslag. Det hette då, att ingen av rådets medlemmar önskade upptaga förslaget. Ämnet kom således icke något av dessa år, och ej heller de följande, upp på delegerademötets dagordning. Vid ett sådant tillfälle — det var ett delegerademöte i Kristiania (Oslo) — ville en konservativ dansk folketingsman stödja mitt i församlingen fullföljda förslag, vilket han fann behjärtansvärt. Från rådets sida förklarades, att Lindhagens förslag i detta och andra avseenden skulle avslås i klump. Ett yrkande om nationernas självbestämmningsrätt fick icke lösbrytas. Denna uppfattning delades sedan vid votering genom uppresning av delegerademötets övriga medlemmar, liberaler och socialdemokrater inbegripna. Rådets avslagsyrkande gillades.

Från Paris sände Fredrik Baijer 1912 ett telegram med uttalande av sin tillfredsställelse med årets motion. Åren 1913—1915 deltog han dock inom nordiska förbundets råd i dess avstyrkande. Förmodligen berodde detta på trycket från den parlamentariska formaldemokratien i rådet.

Hösten 1921 inträffade inom nordiska förbundet något uppseendeväckande. På initiativ av svenska representanter i rådet föreslog rådet självt, att »grundsatserna om nationaliteternas rätt upptagas i nationernas förbunds förbundsakt». Nu antogs naturligtvis förslaget av delegeradeförsamlingen, som ditintills på rådets hemställen alltid lämnat dessa tankar utan avseende. Resolutionen innehöll även, att den skulle delgivas de tre nordiska ländernas regeringar. Ungefär samtidigt stodo de skandinaviska regeringsombuden å folkförbundets delegerademöte och avvissade tillsvidare framställningar om erkännande de jure av självständig-

het för frigjorda nationaliteter, ja, till och med de baltiska ländernas framställningar i sådant syfte, vilka i stället fingo försvaras av Italien och andra.

Påföljande år 1921 tilldrog sig något oförmodat även i svenska riksdagen. Båda kamrarna enade sig nämligen om att tillstyrka min väckta motion om svenskt regeringsinitiativ för att den även för vårt land så viktiga rättsgrundsatsen om nationernas självbestämmanderätt måtte bliva antagen till internationell lag inom folkens förbund.

Denna senare riksdagsskrivelse fann regeringen icke föranleda någon åtgärd. Detta avslag hade hos regeringen förordats av dess »kommitté för frågor rörande nationernas förbund». Det nordiska interparlamentariska delegerademötets beslut ledde icke heller veterligen till något som helst yttrande från de nordiska regeringarna. Nya framställningar till riksdagen ha, enligt det gamla bruket, ånyo avslagits. Ja, 1926 har konstitutionsutskottet kommit så långt bort från ämnet, att det funnit syftet vara så oklart, att det ej kunde föranleda något yttrande. Lika litet har det lyckats att vinna medkänsla för saken hos de interparlamentariska sammanslutningarna.

Det enastående uppflammandet hösten 1919 och våren 1921 har sin naturliga förklaring. Ålandsfrågan var nämligen då brännande. När den avfördes från dagordningen, försvann igen den svenska hänförelsen för en viktig internationell rättsgrundsats. Det behövdes ett enskilt svenskt intresse för att svenskarna skulle upptäcka grundsatsen. När intresset ej vidare fanns, sjönk rättsgrundsatsen tillbaka i formaldemokratiens töcken.

Vid interparlamentariska unionens kongress i Washington 1925 fick denna fråga en uppseendeväckande behandling. Efter de många avslagen befanns nu frågan plötsligt upptagen på dagordningen av rådet på ett enligt min uppfattning särdeles egendomligt sätt. Kongressen uppfordrades att intressera sig för en deklaration av »staternas rättigheter och förpliktelser». Rapportör var den belgiske senator H. La Fontaine. I hans rapport fann man icke någon klar framställning av skillnaden mellan nationaliteter och stater. Framställningen gled förbi denna viktiga begreppsbestämning. I den föreslagna resolutionen framhölls, att en dylik deklaration skulle bliva en kraftig hävstång för att bland staterna väcka känsla av ordning, internationell rättvisa och ansvar. Inskrivande av en sådan deklaration i en blivande kodifikation av internationell lag skulle bidra att fastslå de grundläggande principerna. Därför uppmanades »kommittén för studiet av juridiska frågor» att utarbeta ett förslag till en sådan deklaration, som kunde underställas en blivande konferens mellan staterna.

Detta var en ny vändning på saken. Staten är mer eller mindre en konstruktion. En nationalitet är en levande personlighet. Den gamla begreppsbestämmelsen hade övergivits. Genom den nya formuleringen kom man medvetet eller omedvetet bort ifrån det besvärliga problemet

om Asiens och Nordafrikas undertryckta nationaliteter. I själva verket var utbytet av ordet nationalitet mot ordet stat en konsekvens av den ståndpunkt, som intagits av folkförbundets akt och Genèveprotokollet. Båda betrakta undertryckta folk såsom rätteligen införlivade med de härskande staterna. De förras självbestämmanderätt är »en inre angelägenhet» för de senare. Med nämnda rätt har folkförbundet ingenting att skaffa.

Mot förslaget till resolution gjordes av mig invändningar. Det föreslogs, att den åtminstone skulle utvidgas med ett omnämnande även av nationaliteterna och att beslutet således skulle gälla en »deklaration av nationaliteternas och staternas rättigheter och plikter». Rapportören svarade ingenting, såvitt jag minnes, annat än med ett avböjande av ändringen. Generalsekreteraren däremot betonade, att man i lagstiftning endast kunde röra sig med juridiska personer, några andra kunde ej uppbära vare sig rättigheter eller förpliktelser. Det var samma tankegång, som utvecklades av honom vid ett föredrag, som han nyligen höll inför svenska riksdagsmän i andra kammarens samlingssal. Där betonades, att folkförbundet var ett oriktigt namn, det borde i stället heta staternas förbund. För min del skulle jag vilja säga, att det ännu riktigare borde kallas för regeringsförbundet. Den stora saken var således reducerad till ett stycke död juridik.

Församlingen biföll som alltid rådets förslag och avlog mitt tillägg. De europeiska makter, som härskar över asiatiska och nordafrikanska folk, behöva sålunda fortfarande till någon tid ej frukta något.

Inför denna tillplattade lösning av en angelägenhet, för vilken jag arbetat övertygat sedan år 1911, ansåg jag mig behöva en utlösning i humorn såsom den sista tillflykten. Då mina yrkanden om allmän revision av folkförbundets akt, inbjudan till Nordamerikas förenta stater att ansluta sig till förbundet och ett studium av världsspråksfrågan blevo i klump avslagna, hade några medlemmar i majoriteten på den europeiska kanten givit luft åt sin tillfredsställelse genom applåder. Dyliga applåder syntes mig vara lika mycket på sin plats vid detta andra tillfälle. Jag hälsade därför avslaget med handklappning, beledsagat av ett par ironiska bravorop. Detta har sedan av någon svensk reskamrat blivit i riksdagskorridorerna angivet såsom bevis på ett obehärskat sinnelag, ett applåderande »av min egen motion», och mitt huvudsakliga inlägg vid konferensen. Sedan har detta vänliga framställningssätt spritts i en del tidningar. Den bekanta inskriften på en pelare i Riddarholmskyrkan om den svenska folkkaraktären är nog grundad på erfarenhet.

Detta är i korthet en liten historia om en stor rättsgrundsats fåfänga vädjan om huld och skydd hos parlamentarismen, den store folkbefriaren.

de asiatiska och nordafrikanska nationaliteternas självbestämning. Frågan om rasernas likställighet sammanfaller med detta ämne.

Dessa spörsmål i tiden hämnas sig, om de åsidosätts. I svenska riksdagen har jag sedan långt tillbaka på många sätt erinrat om detta ämne och lika så upptagit det vid fredskongresser och interparlamentariska sammankomster. Förslagen ha dock förklingat ohörda i dessa den kaukasiska rasens församlingar. Asien och Nordafrika hava nämligen gemenligen varit företrädade endast av japaner. Vid fredskongressen i London 1922 sade sig en japan helt dela mina uppfattningar. Däremot påstods en gång i svenska riksdagen, att vid en interparlamentarisk konferens i Wien år 1922 skulle från japanskt håll uttalats, att Japan var fritt och ej behövde något skydd. Faktum är emellertid, att förberedelserna till Asiens och Nordafrikas friförklaring försiggå mäktigt i de undertryckta österländska folkens medvetande. Förebud saknas icke heller.

I Washington berördes också denna sak både motionsvis och i generaldebatten. Det yrkades i kongressens uttalande om att nationernas självbestämmelserätt, särskilt de asiatiska och nordafrikanska nationaliteternas, måste bliva en internationell rättsfråga och icke allenast en »inre angelägenhet» för den härskande staten, vid äventyr att lösningen eljest kommer genom ett nytt världskrig.

Detta senare yrkande blev ej tillfälle att lämpligen framställa under debatten. Jag framförde därför endast såsom ett exempel den likaledes motionsvis väckta frågan om egyptiska parlamentets hänvändelse till de olika parlamenten med anledning av den engelska regeringens ultimatum till Egypten i november 1924 och likaså det fransk-spanska kriget mot ett nordafrikanskt folk, som kämpade för sin frihet. I dessa två ärenden hemställdes om ett uttalande av kongressen om en välvillig prövning och medling genom folkförbundet. Yrkandet fullföljdes i samband med debatten om »anfallskrigs brottslighet». Det föreföll mig uppenbart, att dessa två tilldragelser också hade karaktär av anfallskrig. Ett avgörande av folkförbundet genom skiljedom var lika mycket på sin plats som vid krigiska förlöpningar inom Europa.

I den förra frågan hade, såvitt jag erfarit, dödstystnad i de anropade parlamenten och hos den europeiska allmänheten följt på den egyptiska hänvändelsen. Ett av mig i svenska riksdagen år 1925 väckt förslag om ett behjärtande av hänvändelsen förkastades med 94 röster mot 8. Det var således åtminstone åtta personer i Europas parlament, som ville giva ett vänligt svar på en dylik förfrågan. Folkförbundets organ intresserade sig ej för saken. Därmed har förbundets kompetens såsom fredsstiftare lidit avbräck.

Även här uppstodo svårigheter för propositions framställande, och yrkandet kom därför icke ens formellt under prövning. Det undgick dock ej att tilldraga sig uppmärksamhet. Ämnet hade som sagts berörts även i

Det engelska ultimatum till Egypten och det fransk-spanska kriget i Marocko.

mitt yttrande under generaldebatten. Jämväl detta yttrande lär av artighet applåderats på några händer. En fransman, som ej förstod det på engelska hållna talet, hade också deltagit i applåderna. Det berättades mig, att han skulle fallit i gråt vid underrättelsen, att han applåderat ett klander mot det fransk-spanska kriget. Denna något otroliga skildring bekräftades emellertid i viss mån av ett telegram till Göteborgs Handelstidning från dess korrespondent. I detta heter det, att mina berörda anspelningar väckt uppmärksamhet. En namngiven amerikansk deputerad, som ogillade talet i dessa delar, hade låtit göra en fransk översättning och spritt densamma bland deltagarna.

Den nämnde amerikanen må taga vid sig hur mycket som helst. Han får i alla fall orätt i tidernas längd. Flera andra amerikaner sade mig enskilt, att de till alla delar gillade anförandet. Man kommer en gång att anse, att även dylika mellanhavanden höra hemma under skiljedom.

De nationella
minoriteternas
rätt.

Den enda nationalitetsfråga, som för närvarande förekommer på de interparlamentariska församlingarnas dagordningar, är frågan om de nationella minoriteternas rätt. Detta är allenast en underavdelning under huvudfrågan. Genom att den senare skjutes undan, förlorar också minoritetsfrågan fast grund. Minoritetsfrågan är emellertid högeligen aktuell i Europa, den avser nämligen behandling av de nationalitetsspillror, som efter fredsslutet i Versailles fortfarande lyda under en stat med en befolkning, vars flertal tillhör en annan nationalitet. Företrädare i europeiska parlament för sådana nationalitetsgrupper äro av egen benägenhet och sina mandat uppfordrade att protestera. Detta vilja de även göra vid de interparlamentariska årsmötena. Rådet sätter därför gång efter annan upp frågan på dagordningen, och vid den generaldebat, som hölls 1924 i Bern, dominerade den debatten fullständigt. Sammanstötningar äga därvid rum ibland, åtföljda av hetsiga tillrop och knytnävsslag till och med i talarpulpeten. Detta kan ju inte hjälpas och betraktas ej heller av Riddarholmspelarens ovannämnda representation som något ovärdigt, som man bör fästa sig vid.

Vid unionens kongress i Nordamerika hölls sista sammanträdet i Kanadas huvudstad Ottawa. Där försiggick den sedvanliga debatten om de nationella minoriteterna. Från olika håll framfördes klagomål. Därpå replikerades av representanter för majoriteterna. För min del anser jag en orätt och stor fara till förvecklingar ligga däruti, att en rysk befolkning till ett antal av flera miljoner personer tillagts det nybildade Polen. Då något omnämmande av detta missförhållande ej förekom under debatten, ansåg jag mig pliktig erinra om detsamma. Därtill lades en förhoppning, att även det lilla Litauen omsider skulle få någon rättvis uppgörelse i sitt mellanhavande med Polen om gränsskillnaden.

I detta sammanhang framhölls, hurusom genom beslutet i Washington, att man borde syssla med staternas och ej med nationaliteternas rättigheter

och plikter, hade den viktigaste grundvalen för minoritetsskyddet bortfallit. En motsägelse ligger ock däri, att en lagstiftning för minoriteten i en stat anses kunna komma till stånd utan att minoriteten är organiserad till en juridisk personlighet. Förhållandet är helt enkelt att Europa ännu ej tillräckligt fruktar hotet från österlandets nationalitetsrörelser. Därför avfärdar man dem med, att det icke är juridiska personligheter, som röra på sig.

Folkförbundets akt uppställer som mål allenast minskning i rustningarna. Som bekant har det mött de största svårigheter att kunna göra något av denna programpunkt. I sammanhang med Genèveprotokollets tillkomst ställdes i utsikt en särskild konferens. Protokollets förslag strandade emellertid och därmed även konferensen. Sedan nu Locarno-överenskommelsen ingåtts, har en ny konferens för rustningsminskning uppförts på dagordningen.

Minskning av rustningarna eller avrustning.

Interparlamentariska unionens ledare framhålla gärna, att unionen är ett parlamentens parlament till skillnad från folkförbundets församling, som är regeringarnas parlament. Unionen bör därför, menar mången, utveckla sig så småningom till ett världsparlament med befogenheter.

Tanken är långt ifrån förkastlig, men den utnyttjas icke. Den kräver, att unionen visar sig skickad att gå i spetsen för nödvändigheterna och villig att bereda mark för den allmänna meningen. På detta sätt skulle unionen bäst inverka på regeringarna och stödja fredssaken.

I stället synas mig unionens möten för mycket gestalta sig såsom ett vasallskap till regeringarnas församlingar i Genève. Man är rädd eller ej benägen att inlåta sig på ämnen, som ännu ej vunnit hemort i folkförbundet. Unionens sammankomster bliva gärna en återklang av vad som inom folkförbundet ansetts kunna gå för sig. Då först är unionen villig att komma med några bidrag i form av instämmande i frågans vikt eller framlämnande av någon utredning i detaljer. Någon gång synes unionen användas såsom bulvan för en komplex detaljer, som inom förbundets ledning enskilt förberetts. Unionen har sålunda år efter år haft på sin dagordning folkförbundets sorgebarn »minskning i rustningarna». Vid 1924 års konferens i Bern var på dagordningen uppställt ett förslag till minskning, upptagande en otroligt detaljerad matematisk lösning. Det föreföll nästan som om förslaget varit i förbundets hemliga säck innan det kom i unionens påse.

Vid nämnda konferens gällde det således för avrustningsfolket att, liksom vid andra dylika tillfällen, bevaka sin övertygelse. Jag föreslog en tilläggsresolution dels för den fullständiga avrustningen, dels för dennas upptagande i folkförbundets akt, där endast minskning i rustningarna förordades, och dels för att förbundets permanenta militärkommission av utslutande officerare ersattes med en civilkommission.

Rådet hade antytt, att frågan kunde få behandlas i detta sammanhang.

Rapportören var de danska radikalernas krigsminister, som nu skall vara med om Danmarks avrustning. Generalsekreteraren hade dagen förut sagt mig, att det sista förslaget överensstämde med vad han, ehuru utan understöd, förordat i folkförbundet. Det var således ganska bra förspänt, förmodade jag. Därav blev intet. Rapportören och sekreteraren rådgjorde. Och så uttalade den förre, att förslagen voro intressanta, men de borde såsom nya frågor överlämnas till vederbörande kommissions begrundande. Förslagen voro varken intressanta eller nya. Det var allmänt bekant, att en del människor hade allmän avrustning i tankarna. Vem som helst borde förstått att de ägde sammanhang med den föreliggande frågan om minskning i rustningarna.

Resultatet blev, att de tre yrkandena, förmodligen därför att de voro så intressanta och nya, av konferensen överlämnades till »vederbörande kommission». Denna plägar dock beträffande frågor, som ej av rådet upptagits på dagordningen, verka som ett krematorium. Konferensens ledamöter blevo emellertid befriade från att rösta emot det oundvikliga, det manliga svaret på världskrigets tal.

Vid Washington-kongressen 1925 återkom det seglivade ämnet på dagordningen. Det gällde liksom även tidigare »demilitariserade zoner». Detta kan ju ej åstadkomma så mycket och betecknas av militärer såsom betydelselöst med vår tids tekniska resurser. Huvudfrågan var emellertid planer och metod för rustningsminskningen.

Redan motionsvis hade jag återkommit med den gamla parollen om krigsväsendets fullständiga internationella avrustning med bibehållande allenast av en folkligt organiserad oundgänglig ordningsmakt. Såsom skäl angavs i korthet följande: Nationalkrigen såsom en allmän företeelse äro på avskrivning och neutralitetsförsvaret är alltjämt allenast en förevändning. Oron i världen härflyter för tillfället från inbördeskrigen med Sovjet såsom anstiftare, Europas och Nordamerikas förtryck över Asiens och Nordafrikas nationer, folkförbundets sanktionskrig, den tyska revanschen samt befolkningsfrågans stormvarningar. Således tillräckligt med faror, som säkerligen ej dämpas med härordningar utan genom dem måste ytterligare förvärras. Denna oro stillas icke heller genom »minskning i rustningarna». Krigets idé lever kvar, minskningen i vapen blir en chimär och den andliga revolutionen uteblir. Folkförbundets sanktioner förbättra icke läget. De äro säkerligen det stora misstaget i folkförbundets författning. En god värld skapas endast genom moraliska maktmedel. »Utan tilltro till det goda och visa är allt förgäves i staten», intygade Mong Dsi för mer än tvåtusen år sedan. Kan våldet uträdda något vid ett visst tillfälle, när sanningens makt tryter, må det övervägas då och ej införas såsom en permanent samhällsnyttig inrättning.

Det befanns vid mötet i Washington, att vederbörande kommission mycket riktigt ej befattat sig med de tre förra året remitterade frågorna. Motionären hade blott att konstatera, hurusom frågan befann sig i samma

läge som vid senaste konferens. Enligt en spridd folklig opinion bodde det dock icke någon gud i kommissionens hemställan. Fråga vore, om en minskning av rustningarna i alla länder ens kan nås genom allmän överenskommelse. Världen behövde mänsklighetens avväpning såsom ett nära liggande mål. Detta krav måste därför till en början finna plats i folkförbundets akt. Rättighet likaledes för en enskild stat att fullständigt avrusta och giva ett exempel måste bli klart inskriven i akten. Vi behövde endast erinra om den köld, med vilken det danska förslaget om avrustning blev mottaget i folkförbundet och de hotelser mot Danmark, som gjordes av åtskillig stormaktspress, särskilt i Frankrike. Det erinrades till sist om de tre yrkandena vid förra kongressen. Att begära proposition på dem var enligt erfarenhet hopplöst. Motionären nöjde sig med denna erinran.

Därest förhoppningar vila på nationernas förbund, bör väl ingenting vara mer oundgängligt än att skapa ett nytt förbund, som ger ett sant uttryck för förbundets ideella uppgift. Första steget därtill är en allmän revision av dess idéprogram eller med andra ord dess akt. År 1924 föreslogs av mig i olika instanser en sådan revision. Därvid berördes såsom exempel tolv olika punkter.

En allmän revision av folkförbundets akt.

Bland annat väcktes frågan hos interparlamentariska unionen år 1924. Rådet anmärkte, att den måhända kunde lämpligare upptagas, då unionen 1925 sammanträdde utanför Europa. Varför icke likaväl inom Europa? Saken gick till diskussion och votering. Det stora flertalet av dem, som deltog i omröstningen, förkastade förslaget enligt ledningens önskan. Åtskilliga röstade för detsamma.

Uppmuntrad av rådets förespegling återkom jag i god tid med framställningen till kongressen i Washington. Nu avböjde rådet framställningen utan vidare med den erinran allenast, att plats ej fanns på dagordningen. I stället för att vilja uppriktigt vidga folkförbundets horisont, upptogs av rådet ett sådant ämne som Pan-Amerika. I och för sig har ju även denna aktuella fråga sitt intresse och meningen lär varit att få kännedom om avsikterna. Mötet för denna fråga hölls också i föreningen Pan-Amerikas stora palats. Man kan emellertid fråga sig, varför icke med samma skäl Pan-Europa, Pan-Asien och Pan-Afrika likaledes upptogos. Den på dagordningen upptagna punkten om en europeisk tullunion smakar mera av krigsförklaring än en förkunnelse av fred.

En svår misräkning var det att Nordamerikas förenta stater, som gingo med i kriget och deltog i fredslutet, därefter drogo sig undan från det fortsatta fredsarbetet. De anslöto sig icke till folkförbundet, till vilket deras representant tagit initiativ. Mycket kom på sned, många framsteg fördröjdes genom detta förhållande.

Nordamerikas förenta staters avslutning till folkförbundet.

Det vanliga förståndet säger då, att de förenta staterna böra upp-

fordras av en allmän mening att ingå i förbundet. I insikt om denna nödvändighet sökte jag först väcka intresse på olika sätt i svenska riksdagen för uppfordran till ett regeringsinitiativ. Det lyckades icke. Många utomstående, även diplomater, beklagade denna utgång.

På interparlamentariska gruppens kongress i Köpenhamn 1923 framfördes också saken. Både presidenten och generalsekreteraren ställde sig sympatiska och spådde en god utgång. Två amerikanare uppträdde dock bestämt emot och förskansade sig ock bakom ett förmenande att frågan ej blivit i laga ordning väckt, ehuru debatten just rörde sig om förbundets utvidgning. Nu vände sig bladet genast. Sekreteraren läste upp en ordningsföreskrift i stadgarna och frågade, om förslaget ändock vidhölls. Då detta bejakades, sökte presidenten förmå mig till att avstå från förslaget under erinran att jag blev ensam i en omröstning. Votering skedde emellertid. Med stor majoritet förkastades förslaget. Några röstade för och många förhöllo sig som vanligt passiva.

Vid unionens konferens i Bern följande år ville jag bereda konferensen tillfälle att i laga ordning uttala sig. Motion väcktes. En eller två ledamöter, såsom jag vill minnas, från Tjeckoslovakien, uppfordrade mig dessutom vid mötet att återupprepa mitt förslag. Även här blev diskussion och votering. Det stora flertalet av dem, som deltog i omröstningen förkastade förslaget enligt rådets önskan. Åtskilliga röstade för detsamma.

Det föreföll mig nu, som om denna sak framför allt borde diskuteras vid unionens möte i förenta staterna. Därtill uppmuntrade byråns rapport. Den betonade att »fullständig uppriktighet i våra diskussioner är nödvändig för att unionens mål skall kunna främjas». Även för detta ämne hade rådet sagt sig ej hava utrymme. Det visade sig sedan, att man icke heller önskade det, även om utrymme funnits.

Efter vår landstigning i Newyork blevo vi så gott som omedelbart inbjudna av amerikanska föreningen för nationernas förbund till stor diné. Där talades åtskilligt från det obligatoriska hedersbordets olymp. Föreningens talare av båda könen förordade kraftigt allmän samling. De förklarade värtaligt, hurusom förenta staternas inträde i folkförbundet var nödvändigt såväl för dem själva som för mänskligheten. Jag tyckte, icke utan partiskhet, att de europeiska hindrarna däruppe vid hedersbordet gjorde en ganska slät figur. Åtminstone blickade de uttryckslöst ut i rymden under dessa påminnelser.

Det sades, att de amerikanska politikerna till större delen voro tämligen omöjliga på denna punkt. Befolkningen i västern var likgiltig för den övriga världen, med vilken den hade föga att skaffa. I östern voro meningarna delade, men dess intellektuella element ansågos i allmänhet vara anhängare av anslutningen.

Under kongressen fullföljdes som sagt motionen. Förslaget gick ut på, att kongressen skulle rikta en vänlig vädjan till förenta staterna att inträda i förbundet för att stödja och förbättra det samt mer än hitintills taga

aktiv del även i fredsarbetet. Omröstningen utföll här som vid de två föregående mötena. Förslaget var här ännu mer handicapat, därför att det trots gensaga ställdes under proposition samtidigt med två helt olika frågor. Någon ovilja mot förslaget från amerikanarnas sida förnam jag ej. I en tidning läste jag ett par sakliga erinringar emot Amerikas inträde i förbundet.

Det sådes, att den amerikanska pressen uppmärksammade kongressen ganska litet. En korrespondens till Göteborgs Handelstidning av William Fergo kritiserade den i hög grad. I en artikel från denne korrespondent lästes följande:

»Frågan om förenta staternas anslutning till folkförbundet var den fråga som förorsakade det livligaste meningsutbytet bland de närvarande, dock endast i avskilda kamrar, ty högt tordes man ej diskutera saken. När Stockholms borgmästare slutligen gav uttryck åt vad alla tänkte och önskade, så nämndes det taktlöst och blev icke vidare vidrört.»

Denna erfarenhet grundades förmodligen på några framskjutna personers enskilda yttranden. Byrån hade ju dock utgivit förutnämnda paroll om att endast »fullständig uppriktighet» i diskussionerna kunde främja unionens uppgift. Det händer ibland vid billiga tillfällen, att samvetet slår igenom den parlamentariska klokskapen. Kanske var möjligen yrkandets sammankoppling med två andra ett krokben och således ett återfall i formaldemokrati.

I sex föredrag efter kongressen på olika platser redogjorde jag något för de viktigaste av mina stridsfrågor på kongressen och dröjde särskilt vid denna punkt. För att vara riktigt praktisk formulerades slutorden till en förhoppning, att även »förenta staterna måtte förstå, och göra det snart, att de äro en oskiljaktig del av världen och detta icke blott i krig utan även i arbetet för freden». De bifallsyttringar, som föllo just på dessa slutord, ådagalade att de åtminstone icke uppfattades som en taktlöshet.

På Washingtonprogrammet stod upptagen codifikation av internationell rätt. En förbisedd omständighet, som reser murar mellan folken, är skiljaktigheterna i deras allmänna lagstiftningar. Rättens universalitet är därför en lösen, som också måste höjas. Därvid syftas icke på ett så ovist och man kan gärna säga hopplöst företag som att söka samman-smälta olika folkslags seder och behov med utplånande av mäktiga historiska traditioner. Oföränderliga skiljaktigheter i rasegenskaper, klimat, landskapets gestaltning och nedärvda sedvänjor komma under oöverskådliga tider att bevara skiljaktigheter mellan olika folkslag i sedvänjor och i de ur dem framgångna institutionerna och lagarna.

Emellertid omfatta gällande lagstiftningar många rättsområden, som enligt sakens natur redan nu lämpligen kunna överensstamma till gagn för den mellanfolkliga samfärdseln. Ett strävande i detta syfte bör kun-

Rättens universalitet.

na bryta åtskilligt av söndringens anda samt uppamma samförstånd och känsla av samhörighet. Det ligger nära till hands, att början göres med gemensamhet i lagstiftningen för länder, som sedan gammalt stå varandra nära.

Motionsvis och vid debatten om den internationella rättens codifikation framställde jag ett yrkande, som även gjorts i andra instanser. Det hemställdes, att kongressen ville uttala sig till förmån för ett strävande till rättens universalitet genom lika lagstiftning i skilda länder på privaträttens och även statsrättens område, i den mån så lämpligen kan ske. Det förordades i debatten remiss till vederbörande kommittéer. Rådet satte sig däremot och följaktligen även kongressen.

Folkförbundets militära och ekonomiska sanktioner.

Folkförbundets författning vill giva respekt för besluten ytterst genom maktmedel. Dessa äro de så kallade militära och ekonomiska sanktionerna. De ekonomiska sanktionerna innefatta ett avbrytande av alla handelsaffärsförbindelser. De militära innebära krigföring med de stridskrafter, till vilka förbundets medlemmar skola bidra. Det är väl därför, som förbundsakten talar blott om minskning i rustningarna och ej om avrustning.

Den syn, som enligt min uppfattning bör läggas på sanktionerna, är ovan antydd under kapitlet om avrustningen. Sanktionerna äro en mycket farlig sak. Deras tillgripande upptänder hat och hämndkänslor. De kunna lika väl föranleda en världsbrand som ett tillrättaläggande av vanskligheter. Deras uttolkning och tillämpning ha hitintills upplöst sig i förvirring och splittring utan utsikt att leda till klarhet och enhet. Det blir beroende av en slump, om sanktionerna verka i äsyftad riktning utan svarare påföljder, och man bör icke leka med elden.

Liksom vid tidigare tillfällen och på andra ställen väcktes motion även till Washingtonkongressen om de militära och ekonomiska sanktionskrigens bortfallande ur folkförbundets författning. Under remissdebatten varnades för dem men i sammanhang med militärdebatten avstod jag från att göra något yrkande.

Världsspråket.

En talare på den ekumeniska konferensen i Stockholm sommaren 1925 sade att det aldrig kunde bli någon definitiv ordning i världssamhället, förrän nationaliteterna blevo satta i stånd att samverka med varandra på ett gemensamt tungomål, ett världsspråk. Unionen har på hemställen av rådet vägrat upptaga denna sak till prövning senast vid konferensen i Bern 1924. Mitt förslag avslogs av det stora flertalet, som deltog i omröstningen. Några röstade för saken, till och med två svenskar, vilket vill säga mycket.

Vid Washingtonkongressen upprepades motionen om en förutsättningslös undersökning. Rådet avrörde »enhälligt» och kongressen avvisade som vanligt. Emellertid tycktes världsspråksfrågan intressera amerikanerna

kanske just på grund av deras praktiska läggning. Antagandet av ett världsspråk, som bland annat inläres i alla världens skolor, kommer att medföra en omvälvning. Det är en andlig nödvändighet för en enad mänsklighet.

Det inträffade emellertid något på själva kongressen. De nykomna spanska amerikanernas första handling var att fordra att vid sidan av franska, engelska och tyska, spanskan skulle bli konferensspråk. Denna framställning hänvisades däremot till undersökning. Även på en fredskongress gällde det sålunda, att först skaffa oss privilegier på den övriga mänsklighetens bekostnad. En japan menade, att om spanska antogs som privilegierat språk borde även japanskan bliva det. År 1918 yttrade Lenin på min uppfordran till honom att verka för ett världsspråk: varför skall det vara endast ett språk, vi hava ju redan tre världsspråk och ryskan blir det fjärde.

Alla dessa ensidiga krav samt den nuvarande språkliga trängseln i skolan och livet komma att framtvinga världsspråket. En stor tidning, Washington Post, tog i en särskild artikel mitt parti mot konferensen. Dennas tillfälliga amerikanska president utropade skämtsamt vid fragans behandling: »presidenten förordar det amerikanska språket som världsspråk». En fransman yttrade enskilt efteråt, att han ville hava det franska språket. Då jag svarade, att det kunde de svenska bönderna och arbetarna ej lära sig, sporde en närvarande tysk pacifist, varför de svenska bönderna och arbetarna behövde lära även ett annat språk än sitt eget. Således för de menige finns ingen framtid, den tillhör fortfarande de privilegierade.

Man ser redan av detta virrvarr, att ett nybildat logiskt och lättlärt världsspråk — i sådant fall givetvis systemet esperanto eller ido — är det enda möjliga och ej något levande krångligt nationalspråk, uppfyllt av godtycke och oregelbundenheter. I mina föredrag i Amerika framhölls, att även engelskan vore otänkbar, dels av politiska skäl, dels såsom alltför svårt även det, och dels därför att det var ett barbariskt språk, emedan det ej talades så som det skrevs. Vid denna senare erinran skratade publiken halvt instämmande och på ett ställe applåderades livligt.

En japan, medlem av rådet, hade förmodligen varit med och avstyrkt världsspråksmotionen. Någon vecka efter min hemkomst trädde Kaju Nakamura, ty så var hans namn, in i mitt ämbetsrum i Stockholms rådhus. Så liten är världen. Han ville mota spanjorernas förslag och nu arbeta för esperanto som världsspråk. Jag måste komma även till nästa konferens, menade han, och då ville han hjälpa mig. Vi räckte varandra handen på ett samarbete. Ett separatavtal har således träffats nu mellan Sverige och Japan att med milt våld och stor förslagenhet tvinga på en förstockad mänsklighet denna ofantliga välfärd.

Den stora frågan är andarnas förbrödring. Detta gäller på samma gång en befrielse. En frigörelse nämligen från språkgränsernas uråld-

riga ofärd. Ett avkastande tillika av de tre privilegierade så kallade kulturspråkens övervalde, grundat på föreställningen, att Europa är världen samt Paris, London och Berlin Europa.

Tecken tyda på, att det jämväl i denna sak blir Asien, som kommer att gå i spetsen för den världsbefriande rörelsen. Det börjar redan resa sig mot den ovannämnda olidliga bördan. Världens övriga undertryckta språk böra sluta upp vid Asiens sida mot de förtryckande språken och deras vasaller samt tvinga dem till förbrödning.¹

Den andliga kulturen.

Det ofrånkomligaste i mänsklighetens trångmål är en andlig revolution i statskonsten, en sinnesförändring, en rensning av atmosfären genom god vilja. Vetenskapen känner intet annat andligt innehåll än förståndet. I dagligt tal röra vi oss däremot med begreppen »förstånd och samvete». »Vetenskap utan samvete», sade Rabelais, »är icke något annat än själens ruin och fördärv.» Samvetet är, såsom nedan närmare utvecklas, det viktigaste andliga innehållet.

Den andliga kulturen överskuggar de politiska och ekonomiska problemen. Det är icke rätt och icke heller är det praktiskt att i statskonsten sluta ögonen för detta förhållande. Även i det offentliga livet behöva vi erinra oss det latinska ordet »mens agitatio molesta».

Vid åtskilliga tillfällen har jag särskilt i svenska riksdagen, men även vid mellanfolkliga möten i någon mån fäst uppmarksamheten på denna bortglömda sak. I Washington skedde det i generaldebatten. Motionsvis riktades uppmarksamheten på två folkförbundets kommittéer, vilka övade ett ledande inflytande i motsatt riktning.

Såsom högsta vårdare av den andliga ledningen av folkförbundet är satt dess kommission för intellektuellt samarbete, bestående företrädesvis av europeiska vetenskapsmän. Samvetet har således icke fått någon plats. Därmed är kommissionens oförmåga såsom andlig ledare ofrånkomlig. Den har sålunda vid ett tillfälle å förbundets vägnar enhälligt förklarat moralisk uppfostran vara ett område, som föll utom kommissionens räckvidd, (»l'education morale est un domaine, qui lui échappe»). Det är främst med »vetenskapen», sade kommissionen, med vilken den bör inleda förbindelser. Detta uttalande framstår såsom ett dödsmerke på förbundets panna. Kommissionen har ock avvisat andarnas förbrödning medelst ett överkomligt världsspråk. Detta är nämligen i grunden en moralisk angelägenhet och undflyr därför vetenskapen.

Förbundet har från början lagt ledningen av rustningarnas minskning hos en ständig rådgivande kommission för militära angelägenheter, sammansatt uteslutande av officerare. Ett slående uttryck för den primitivitet, varmed förbundets fredsverk inletts.

Det betonades i motionen att det ville till en andlig revolution i statskonsten, ett betonande av själens odling såsom kulturens mål och en beslutsam resning mot våldet som kulturmedel. Yrkandet inskränktes där-

¹ Utförlig motion om världsspråket se I: 222 år 1926.

emot till att förorda en avlösning eller omorganisation av de båda kommittéerna. Under överläggningarna framställdes icke ens detta yrkande. Kommittéernas tillvaro och psyke vidrördes i generaldebatten och i samband med militärfrågan. Detta var ju också allt som kunde åstadkommas vid ett sådant tillfälle.

På dagordningen för Washingtonkongressen stod: det parlamentariska systemet, den nuvarande krisen i detta system och dess botemedel. Detta initiativ var överraskande och glädjande på samma gång. Det var nära, att ämnet ej kommit upp till överläggning. Sista dagen för vistelsen i Washington tillkännagavs, att tiden sannolikt icke medgav någon förhandling. Detta gick mig till sinnes, och jag erinrade i kongressen, att det var bättre att inskränka på festerna och utfärderna än på arbetet, en uppfattning, som också syntes delad av flera. Slutligen ordnades det så, att en stund ägnades åt mötets säkerligen viktigaste fråga.

Rapportör i ämnet var schweiziska nationalrådet Horace Micheli. I sin rapport diskuterade han först krisens politiska orsaker, med utgångspunkt från att det parlamentariska systemet betraktats såsom det yppersta (nec plus ultra) av liberala institutioner. För närvarande hade emellertid parlamentarismen blivit åtskilligt misskrediterad. Detta faktum måste man erkänna, sade rapportören, vare sig man tyckte om det eller icke.

Den politiska orsaken till nedgången i prestige voro angreppen från yttersta vänstern av bolsjevismen samt från den motsatta sidan av fascismen med den italienska såsom mönster. Mellan dessa båda fiender till själva systemet gävos många skiftningar. Man kritiserade mångenstädes, till och med bittert systemets verkningar utan att motsätta sig systemet såsom nyttigt och nödvändigt.

Därtill kommo, sade rapportören, de tekniska anmärkningarna. Dit hörde tendensen till permanenta parlamentssessioner, parlamentens inblandning i de minsta administrativa detaljer, uppkomsten i följd härav av yrkespolitici med undanträngande av representanter för landets stora intellektuella och ekonomiska krafter, förstörande av regeringens autonoma verksamhet, uppkomsten av talrika nya partier vilket försvårar både parlamentets och regeringens arbete, de oupphörliga ministärombytena vartill anledning hämtas från icke blott de stora frågorna utan även de minsta detaljer, styrelsens dagliga beroende av parlamenten eller vissa grupper eller enskilda riksdagsmän, det hemliga spelet bakom kulisserna och liknande inflytelser, som omöjliggör en varaktig och auktoritativ styrelse. Därtill kommer långsamheten med parlamentets arbete, särskilt under ett tvåkammerssystem. Det hände ofta, att en lagstiftning kommer till stånd först sedan anledningarna till densamma helt förändrats. Det inträffade, att lagstiftning beslöts inför tomma bänkar och genom hoppande majoriteter.

Härefter betonade rapportören, att trots allt vore det parlamentariska

Krisen i det parlamentariska systemet.

systemet det enda, som tillät folket och den allmänna opinionen att utöva något inflytande. Vi kände ej till någon annan utväg. Man hade föreslagit tekniska rådsförsamlingar eller kommittéer av specialister, som skulle avgöra frågorna i stället för folket. Denna reform borde undersökas, men även om den godtogs, kunde den icke ersätta parlamentet. Rapportören var själv en uppriktig vän av »direkt demokrati». Fyrtio års erfarenhet av systemet med referendum och initiativ i Schweiz hade givit goda resultat, när folket uppfordras att besluta om allmänna grundsatser. Däremot var resultatet mycket mindre tillfredsställande, när en komplicerad lags paragrafer förelågo till diskussion. Alldeles uteslutet vore att folket skulle kunna ingå i detaljer av en budget. Direkt kontroll av finanser och administration av folket betyder fullständig frånvaro av kontroll. Både med hänsyn till lagstiftning och kontroll vore parlamentet en nödvändighet i varje demokratiskt land.

Beträffande de nödvändiga reformerna stannade rapporten huvudsakligen vid hänvisning till ett kommande studium av frågan. Han föreställde sig, att ingen församling vore bättre skickad till ett sådant studium än den interparlamentariska unionens konferens. Där fanns tillgång till upplysningar i alla tekniska och politiska frågor. Alla hade där erfarenhet av det parlamentariska systemet och många hade en lång och fruktbar erfarenhet. Därifrån skulle man kunna taga upp den handske, som kastats mot det parlamentariska systemet av yttersta vänstern och yttersta högern. Detta angrepp tarvade ett klart och bestämt svar. Unionens nationella grupper kunde vara skickade till initiativtagare och ledare av reformer i de olika parlamenten. Detta skulle leda till en renaissans av parlamentarismen och återställa den i dess upphöjda ställning, inflytande och auktoritet, som den en gång ägde.

Vad som behövdes, var icke en diskussion mellan personliga meningar. Främst av allt fordrades inrättandet av en undersökning inom de internationella grupperna. Undersökning borde ske på det sättet, att varje grupp först framlade den bestående ordningen i sitt land exempelvis: parlamentets konstitution, två kamrar eller en, valsättet, metod för valfriheten, varje kammars befogenhet, sättet för val av den exekutiva makten, maktens fördelning mellan denna och mellan folken, arbetsordning för varje kammare med dennas rätt till enskilt initiativ, permanenta kommittéer m. m. Därefter böra de nationella grupperna avgiva en berättelse, hur de förenämnda institutionerna verkat jämte kritik av dem. Slutligen skulle på grundvalen av dessa två framställningar framläggas ett sammanfattande resultat. För detta arbete krävdes medverkan av kännare utav ofentlig lag och politisk vetenskap med praktisk kunskap om de parlamentariska institutionerna. Lyckligtvis, trodde rapportören, funnos sådana män inom unionen.

Rapportören föreslog till sist antagandet av följande resolution:

I betraktande av den kris, som parlamentariska systemet nu genomgår,

samt den kritik och till och med angrepp, som det är underkastat från de mest olika håll,

i betraktande å andra sidan att interparlamentariska unionen är den internationella institution, som är bäst kvalificerad att diskutera denna kritik och, så vitt det finnes befogat, finna botemedel och således tillbakaslå angreppen mot själva existensen av det parlamentariska systemet såsom värn för den offentliga friheten,

uppfordras kommittén för studium av politiska spörsmål och organisationsfrågor, efter att hava gjort en enquête ibland de nationella grupperna, att studera det parlamentariska systemet i de olika länderna och framlägga en rapport till en följande konferens.

Den korta debatten i kongressen inskränkte sig väsentligen till värtaliga hyllningar till parlamentarismen och friheten, för vilken den gamla liberalismen gått i strid. För min del erinrade jag i korthet om de ovan i denna framställning berörda missförhållandena. Rapportören hade föga berört dessa realpolitiska frågor. Han hänvisade fortfarande till nya former och åtskilligt kunde säkerligen vinnas även på denna väg. Men i det hela, menade jag, gick den parlamentariska krisen sin väg framåt, oberoende av formerna. Sådan vore den mänskliga naturen. Så länge alla partier äro ense om, att statskonsten ej har något att skaffa med realdemokrati, så länge vi vägra att gå till grunden av tingen i våra överväganden inom parlamenten, så länge vi i motsats till exempelvis Konfutsu, Sokrates och Kristus betrakta personens kultivering såsom ett ämne, vilket ej vidkommer statsmakten, så länge kommer ett rätt styrande av staten att vara en omöjlighet. Den kommer alltid att bliva styrd med den minsta möjliga vishet vare sig styrelseformen är parlamentarism eller vad annat som helst. Till närmare belysning av denna mening återgavs för konferensen lydelsen av Konfutsus politiska program, till vilket jag nedan återkommer.

Beträffande det föreslagna infordrandet av upplysningar om parlamentarismen från unionens internationella grupper, förmenade jag, att man icke borde förglömma, att unionen vore ett barn av sin tid. Den representerade parlamentarismen sådan den nu är, därav följer att unionen icke kan göra någonting. Det vore därför att befara, att verklig upplysning icke skulle kunna erhållas genom uttalanden från formaldemokratiens huvudkvarter. Diskussionen komme emellertid att börja, och mer kunde man måhända icke nu förvänta. Även parlamentarismen vore underkastad den gamla lidandets väg: »per aspera ad astra», genom vidriga öden mot stjärnorna.

Det frapperade mig, att dessa erinringar applåderades livligt av några ledamöter på de nordamerikanska bänkarna. Europas närvarande representanter förhöllo sig däremot tysta gent emot de ovannämnda gamla gestalternas påminnelser.

Kongressen biföll till sist det av rapportören föreslagna och av rådet tillstyrkta resolutionsförslaget.

Yttrande-
frihet och
sekretess.

Ett gammalt demokratiskt och följaktligen också parlamentariskt krav är full dager i möjligaste mån över alla frågor och skrymslen av politisk natur. Yttrandefriheten var en symbol för solen och skumrasket en symbol för de mörka makternas lömska spel. Även här har parlamentarismen kapitulerat. Någon gång i tvångsfria ögonblick flammar en liten låga upp av den heliga elden.

Så skedde i interparlamentariska byråns rapport till interparlamentariska unionens konferens i Bern år 1924. Rapporten, omkring vilken generaldebatten skulle röra sig, utgav följande lösen: »Den grundläggande principen för varje parlamentarisk institution är diskussionsfriheten, tillfälle för varje mening att göra sig gällande och försöka övertyga. Det ligger därför i unionens väsen att stå öppen för varje nyans av politisk opinion.» »Alla åskådningar kunna göra sig gällande under våra sammankomster», tillades ytterligare för säkerhets skull. Uti byråns rapport till 1925 års kongress i Washington betonades, att »fullständig uppriktighet i våra diskussioner är nödvändig, i fall unionens mål skola kunna befrämjas».

I tillämpningen te sig dessa goda föresatser ofta på ett annat sätt. I unionen såväl som i dess underavdelning nordiska förbundet bestämmer råden enväldigt dagordningarna. Man finner snart, att en vädjan till nämnda grundsatser är ovälkommen, så snart därigenom rådets anordningar äventyra att bli rubbade. Mot oförmodade yrkanden uppådas gärna formella hinder med stränghet. Ibland sammanslås vitt skilda yrkanden i en proposition och förgöras därigenom så mycket lättare. Detta bör man ej förtörna sig över. Det är ju blott en manifestation av formaldemokratiens eget väsen i den nuvarande tidsåldern.

I unionens och nordiska förbundets stadgar finnes visserligen vid sidan av rådets envælde även en liten fristad för den enskildes motionsrätt. Denna är så mycket mera av behovet påkallad, som rådet och dess kommissioner tillsätts av majoriteterna inom de olika grupperna. Inom dessa, härskar, åtminstone i Norden, deras styrelser, vilka gemenligen bestämma vad som får äga rum. Dessa bilda, oavsett partiriktning, en ganska fast sammanslutning. De komplettera sig gärna själva, utse varandra till inflytelserika uppdrag samt hålla folket och framför allt idéerna på avstånd. Detta är uppenbarligen mänskligt och omedvetet kanske, men det äger rum i alla fall, såsom ock skett under de närmast föregående årtusendena.

Det förenämnda lilla koketteriet med dess välvilliga gest åt den enskilde har formulerats i unionens stadgar sålunda:

»Förhandlingarna omfatta de av det interparlamentariska rådet å föredragningslistan uppförda frågorna. Andra förslag och framställningar upptagas till behandling endast såvida konferensen fattar beslut att taga dem i övervägande och med två tredjedelars majoritet medgiver överläggning därom, efter att först hava avhämtat rådets mening samt tagit del av förslagsställarnas kortfattade motivering.»

Man skulle nu tro, att här mötte en tillströmning av förslag från personer, som hade något på hjärtat. Till min överraskning är icke alls så förhållandet. Man behöver icke frukta någon som helst anhopning eller konkurrens av yrkanden, som gå utöver de av råden fastställda dagordningarna. Även detta är belysande för den parlamentariska situationen.

Motionärer, som vilja sväva ut över den medgivna ramen för förhandlingarne, mötas av förenämnda vanskligheter. De bliva oftast hänvisade till egna ansträngningar. Sådana framställningar omnämnas icke ens på dagordningarna, vilket strider brutalt mot förenämnda stadgande och försäkran, att varje nyans av politisk opinion får göra sig gällande. Därigenom undandrages kongressens vetskap i god tid om vad den dock lagligen måste åtminstone i ovan angivna ordning besluta om.

Vid konferensen i Bern 1924 framlades ett förslag till arbetsordning för konferenserna. Detta fastslog, att rådet fortfarande ensam bestämmer dagordningen. Av mig föreslogs, att även enskilda delegerades förslag, som i god tid inlämnas, skulle uppföras på dagordningen och bliva föremål för beslut, i den mån det medhanns. Förslaget avsågs efter någon diskussion.

Det var sällsamt att någon tid efteråt höra, hur lantfolk i Jämtlands och Ångermanlands avlägsna bygder spontant utbrusto i munterhet, då jag objektivt skildrade, hur inom ett världsparlament uppfyllas försäkringarna om, att varje politisk nyans får göra sig gällande.

Vid 1924 års konferens i Bern tilldrog sig följande behandling av frågan om den utrikespolitiska sekretessen och dess befogenhet att undantränga yttrandefriheten. Det gamla formuläret om parlamentarisk kontroll på utrikespolitiken stod på dagordningen. En tämligen omöjlig sak under den nuvarande utvecklingen. En framstående tysk professor i statsrätt var rapportör. Han föreslog åtskilliga uttalanden, av vilka tyngdpunkten låg därpå, att inom varje parlament skulle finnas ett utrikesutskott för kontrollens utövande. Resolutionsförslaget inleddes med ett uttalande, att konferensen »ser i principen om en så långt som möjligt utsträckt publicitet den bästa garantien för en internationell fredspolitik och en samverkan mellan staterna».

Undertecknad tillät sig nu erinra om det sanningsenliga förhållande, att i Sverige hade man ett dylikt utskott och så omtöcknat av sekretess, att endast dess sexton ledamöter fick veta något. Samtliga övriga riksdagsmän och hela folket, sex miljoner människor, höllos i okunnighet. Detta tyckte talaren icke var »en så långt som möjligt utsträckt publicitet». Han föreslog ett tillägg till resolutionen i syfte, att utrikesutskottet borde avge rapport till sina uppdragsgivare, föra protokoll över sina förhandlingar samt ej annat än i trängande fall vara bundet av tysthetsplikt.

Det hördes några räddhågade ansatser till applåder. En tysk delegerad meddelade talaren, att enligt hans erfarenhet det tyska utrikesutskottet

var lika värdelöst i publicitetssyfte och att de föreslagna tilläggen borde antagas. Han ville dock ej uppträda, men uppsökte rapportören på hans plats och sökte övertala honom.

Även här skrattades det i bygderna upp mot de svenska lappmarkerna över »den största möjliga offentlighetens» innebörd inför en europeisk areopag, över berget, som födde en råtta. Ty såsom Laotse konstaterade för nära tretusen år sedan: »de som äga den sanna insikten höra ej till de högt lärde, de som äro högt lärde sakna den sanna insikten».

Rapportören rynkade ögonbrynen och förklarade, att tillägget gick alldeles för långt. Därmed var som vanligt saken avgjord. Mitt förslag förkastades av konferensen. Dess schweiziske president, vilken likt de flesta kongresspresidenter avskydde tilläggsförslag, tröstade dock senare på dagen förslagsställaren med ett vänligt: »ni är en filosof». De förkastade förslagen voro således i alla fall tänkvärda enligt hans inre oparlamentariska övertygelse.

Vid Washingtonmötet var tillmötesgåendet mot den enskildes förslagsfrihet påtagligt ännu mindre än året förut i Bern. Den förordade »fullständiga uppriktigheten i diskussionerna» blev som sagt ej heller just hedrad i tillämpningen.

En av mina motioner avsåg en detalj av problemet om yttrandefrihet. Det föreslogs ett uttalande om att rätt till väckande av förslag i folkförbundet skulle tillkomma icke blott regeringarna utan även andra som mera representera folken och ej såsom regeringarna äro bundna av en mängd hänsyn. Parlamenten och dess medlemmar borde med vissa garantier kunna få väcka förslag likaså fredsorganisationer. Viktigt är att förslagsrätt ej tillerkännes allenast majoriteten utan även minoriteten. Från de senare utgå oftast initiativen. Då rådet ej haft plats för frågan och således avstyrkte dess upptagande till prövning, fick därvid bero även från förslagsställarens sida.

Det svåraste bandet på yttrandefriheten och »tillfället för varje mening att göra sig gällande» inom de interparlamentariska sammanslutningarna är dock den pinsamma förnimmelsen av de högste ledandes personliga ovilja mot ämnen, som de ej känna till, eller vilka de i följd av egna uppfattningar, opportunism eller konservatism ej önska få framförda. Föga hugnesamt är också, att varje bifall genom majoritetsbeslut är, det kan gott sägas, fullständigt uteslutet, så snart saken ej tillstyrkes av rådet, vilket för övrigt ofta i sin ordning styres av en eller några medlemmar. Man får trösta sig med att även det talade ordet kan fröa av sig i god jord eller droppvis urholka själva klippan. Dessutom må man ej vara orimlig. Vi böra besinna, att den nämnda ordningen just innefattar blomsättningen av det parlamentariska systemet i sitt nuvarande skick. Det lönar sig icke att strida mot naturlagar.

Så alldeles mörk är dock icke tavlan. Den erbjuder också ljuspunkter och efter natt kommer alltid dag. Det skulle vara tacksamt att återgiva de

manga enskilda instämmanden från utlänningar i de krav, som framföras av livet självt och dess tillbedjare. Dessa vänliga uttalanden innefatta nämligen ett mäktigt skydd för saken. Dylika intermesson höra dock mera hemma i memoarerna.

Något förunderligt är emellertid, att dessa anhängare till livet sällan vilja träda fram och hjälpa till i arbetet. Även då de ombedjas, draga de sig tillbaka för ett offentligt uppträdande. Detta ligger kanske i situationens väsen. Det ådagalägger på ett övertygande sätt parlamentarismens nuvarande inflytande i orätt riktning.

Vi stå sålunda nu åter inför en vårbrytning i konsten att styra staten rätt. Det beror på hur djupt vi plöja, om skörden skall bliva god och lämna något i ladorna för kommande tider.

En vårbrytning i statskonsten.

Såsom jag tillät mig framhålla vid Washingtonkongressen, kan detta mål ej vinnas genom att fortfarande vandra allenast formaldemokratiens väg, den må nu kalla sig vad som helst. Andlig kapitalism och andlig fattigdom komma fortfarande att bli de maktägandes och deras styrda folks livsluft. Även de ekonomiska striderna kunna under sådana förhållanden knappast leda till annat än brustna illusioner. Liberalismen, socialismen och kommunismen äro i själva verket odödliga alla tre och mena i stort sett samma sak. Det är vi liberaler, socialdemokrater och kommunister som gå under, våra dogmer som sammanstörta och våra formaldemokratier som ej bestå provet.

Det är icke sagt, knappast troligt, att det kommande solvarvet skall beteckna ett historiskt genombrott. Vintern härskar fortfarande, och man kan icke göra underverk. Mycket beror emellertid av människornas vilja. Det mänskliga snillet är för närvarande obegävat på det andliga området. Men skulle icke anden, som behärskar materien, omsider kunna tillåtas upptäcka för världen, att det även i statskonsten är mest »praktiskt» att segla efter kompass eller åtminstone efter stjärnorna. De stora målen äro nog lika oupphinneliga som de senare. De måste dock finnas till i alla fall.

Vilken vägledning måste då väljas? Givetvis icke en hel villfarelse, icke heller en lära med sin halva sanning i lyckligaste fall utan hela sanningen.

Sanningen, som skall göra oss fria, har många namn. Det är väl då »praktiskt» att utvälja såsom den högsta symbol något, om vilket alla äro eniga i vår tid. En sådan fana är »människan en god vilja».

Denna vägledning strålar från tinnarna av all levnadsfilosofi och praktisk religionsutövning i alla tider. Den är bokstavligen inskriven i de kaukasiska folkens högsta lagbok, nya testamentet. Partifolket rycker naturligtvis på axlarna åt något så hopplöst eller, såsom vi kalla det, »opraktiskt». Det är bara en söndagsbekännelse, säger man, som vi måste övergiva i vardagsgärningarna »sådan världen nu en gång är beskaffad». Denna billiga självuppgivelse står sig slätt inför naturlagarnas utslag.

Det andliga är nu en gång för alla det mest praktiska. Ingenting är hopplösare än bemödandet att söka förhindra naturens dagliga oförstörbara arbete med att förvandla det högsta inom våra bröst till något påtagligt.

En praktisk politik måste sålunda tvärt om söka bereda livsluft, även kallad mentalitet, runt omkring oss för ett sådant strävande. Något av en sådan atmosfär omsvävade liberalismen i dess ungdom. Människor kunde under denna osynliga inflytelse gripas av hänförelse även för annat än den egna ekonomiska utkomsten. Hänförelse i statskonsten är ett trollspö, med vilket de förunderligaste saker kunna lockas fram till levande verkligheter. En sådan miljö kan ej verka något, om ej människorna få tillfälle att leva i den och detta ej blott några utvalda utan alla människor.

Med andra ord en värbrytning i statskonsten måste öppna sin famn för alla människor. Ett upplyst envælde har visst förekommit endast fem ganger i historien. På denna statsform kan ingenting byggas. Vaniiga diktaturer äro endast tillfälligheter eller rena olyckshändelser. Rättigheterna och förpliktelserna måste ligga hos alla. Något förnuftigt styrelsesätt kan aldrig uppfinnas annat än det som uppbygges på allas samveten. Dessa senare tala samma språk och bilda den enda möjliga enhetsfronten. Frågan blir således den, om det blir möjligt att begynna något på denna grund. Självbevarelsedriften svarar jakande och således finnes en möjlighet. Järtecken saknas icke heller.

I den socialdemokratiska ungdomstidningen Frihet stod förra året en artikel med rubrik »mera idealism». Det framhölls, att »det just ofta voro de präktigaste kamraterna, som uttryckte bekymmer över den bristande idealiteten». Häremot framhöll artikelns författare att »knåpgörat» måste bli det huvudsakliga arbetet, om man ville uträtta något. Och även »knåpgörat» vore ett uttryck för idealifet.

Varför alltjämt detta antingen eller mot naturens lagar, som kräva en samverkan mellan ande och materia? Vad bleve det för välsignelse att med möda uppodla ett litet stycke jord i en vrå av världen, om icke solen sken på markstycket och värregnet föll på detsamma. Det skall, såsom redan sagts, aldrig förnekas, att dagens små omsorger måste ligga den levande generationen närmast. Men det behövs även någon ryggrad i de dagliga bestyren och någon vägledande utsikt bortom den.

Förmodligen är nämligen ostridigt, att människan har något, som höjer henne över djuren, åtminstone i mycket betydande grad. Denna egenkap kalla vi hennes själ. För några år sedan diskuterade en socialdemokratisk ungdomsklubb i Berlins omgivning ar ämnet: »är människan något mera än ett djur?» Alla talarna voro ense om, att så vore förhållandet. Ätminstone betraktade de det så för sina egna personer. Detta medgivande har vittgående konsekvenser. Det nedflyttar den materiella världen till det plan, som rätteligen tillkommer den.

Den själsliga eller såsom den vanligen kallas andliga kulturens värde er-

känna vi ock i det politiska livet.¹ Det anslås till och med en del penningar till densamma, vilket ju är den största hedersbevisningen.

Anden har emellertid två sidor, förståndet (intellektet) och samvetet. Detta förbises på de officiella ställena nästan totalt. Endast den förra sidan av själen uppskattas. Vetenskapen är intellektets högsta instans. Den kallar ock människan såsom släkte betraktat för »homo sapiens», den vise mannen. Skarpsinne och minneskunskap äro intellektets adelsmärken. Denna del av själen saknar däremot moral. Den använder sin överlägsenhet och sina kunskaper både till goda och onda gärningar, allt eftersom man får bäst betalt för det ena eller det andra.

Såsom enskilda personer säga vi däremot i ljusa ögonblick, att vi böra handla »efter bästa förstånd och samvete». Här träder samvetet fram ur vår undermedvetna värld. Den undandraget sig intellektet och vetenskapen. Men den är den högsta andliga makten, den enda enhetsfronten bland människorna, den enda hjälparen i mänsklighetens nöd, den enda som giver förmåga eller motsatsen till makt, den egenskap som i ännu högre grad än förståndet höjer människan över djuret.

Därmed äro vi inne på det huvudsakligaste och ömtåligaste avgörandet, valet mellan kärleken eller våldet såsom kulturmedel. Bildligt talat gäller att avgöra, huruvida det är solens stilla värmande låga och det milda sommarregnet eller jordbävningarna, stormarna och skyfallen, som göra att det växer något på markerna. Med andra ord realdemokratiens tåliga osjälviska byggnadskonst eller formaldemokratiens hetsigheter och kapplöpning till makten (karriärism). Givetvis måste det i vardagstal te sig som »pjollrigt» i vår tid att orda om osinnlig kärlek. Det är bara om helgdagar och högtidliga tillfällen den i fantasien »övertinner allt». Den som fått lära sig att endast vara en produkt av ödet, känner sig upprörd i sina auktoritativaste känslor.

Låtom oss nu emellertid med något jämnmod se praktiskt eller åtminstone humoristiskt på den förbisedda egenskapen. Betrakta vi eftersinnande blott egnå upplevelser, undras, om icke en var kan medgiva, att det dock kanske ligger något mäktigt även hos våldets förmenta överman. Ingalunda skall förnekas att när kärleken, såsom ofta sker, ej får tillfälle att göra sig gällande, måste våldet träda i dess ställe och övertaga statsmakten. Även en sådan styrelse kan någon gång skapa lättnader i missförhållanden för tillfället. Den kan ibland till och med göra epok med stora löften för framtiden. Men vägarna bliva oändligt långa och epokerna bliva enligt erfarenheten allenast begynnelsen till vandringar mot en ny vinter. »Vad våldet må skapa, är vanskligt och kort, det dör som en stormvind i öknen bort».

Den materialistiska historieuppfattningen såsom en lära, höjd över alla andra, var förklarlig på sin tid. Ovan har redan angivits dess plats enligt naturens ordning.² Den äger oförstörbar betydelse genom att framhålla

¹ Jmfr sid. 24. — ² Sid. 4.

den ena hälften av sanningen. På grund av historiska förhållanden har den framträtt såsom en socialistisk lära. Den är i smyg den store profeten i alla intressepartiers läror och handlingar. Allt sammanstörtar dock till sist, som bygges på densamma, ty den är endast en haltande lära.

Det är en ödets ironi, att konsekvenserna av den materialistiska historieuppfattningen icke kan bli något annat än just kärleken. Om människorna äro produkter företrädesvis av sin ekonomiska miljö och således i stort sett viljelösa, då rå de ju icke för sina gärningar. Enligt gällande strafflags-teorier böra de befrias från straff för sina handlingar och även sina tilltag i den ekonomiska kapitalismens tjänst. En genomsnittlig marxist har emellertid lärt sig, att den som tillhör ett annat parti bör ordentligt tilltufas. Är man mycket radikal, anses antagonisten böra behandlas såsom en brottsling samt helst förgöras i häkten och på avrättningsplatser. Fängelserna och dödsdomarna äro emellertid ej uttryck för annat än höggradig andlig kapitalism, som bemantrar sig i begreppet radikalism. De enda verkliga marxisterna äro Kristus och några hans föregångare. De sade nämligen: förlåt dem, ty de veta icke vad de göra.

*Järtecken
och vägled-
ningar.*

Vi befinna oss här som sagt på den springande punkten i all utveckling. De ovannämnda, till synes små författningsstriderna inom de svenska socialistiska partierna äro ett uttryck för materiens ovillighet att erkänna sin överman, anden. Tillfälligtvis återtog den förra sitt hotande envälde. Men nu ropa igen »de präktigaste kamraterna» inom socialdemokratiska ungdomsrörelsen efter mera idealism.

Ett annat järtecken är sannerligen inskriptionen å den av partiet präglade medaljen över Hjalmar Branting. Till min häpnad inristades såsom motto på densamma: Mens agitatomem, anden sätter materien i rörelse, eller friare översatt, det andliga behärskar det materiella. Dessa ord äro präglade just av dem, som för några år sedan utströko anden ur grundsatserna. Vad göres oss mera behov av bevis för andens odödlighet?

Det gäller således nu, att fullfölja dylika ansatser och söka göra praktisk politik av desamma. Det må då erinras, vilket ej kan ske för ofta, att i Österlandet sökte man i gamla tider bygga statskonsten just på samvetets röster. Konfutse (Kina) påstod, att personlighetens kultivering, Laotse (Kina) att ödmjukheten, Buddah (Indien) att välviljan, Zarathustra (Persien) att renhjärtenheten, Sokrates (Grekland) att dygden, och Kristus (Palestina) att kärleken äro de enda hållbara grundvalarna för både individerna och deras samhällen.

Vi kunna ju då för att fortfarande vara praktiska hålla oss till kristendomen. Dess etik erkännes av de europeiska statsbildningarna och deras avläggare vara den enda riktiga. Dess statskonst är byggd på individens förbättring såsom den enda utvägen. Där inplantas hos folken sådana andligen vägledande och ytterligt praktiska programpunkter som: Vad I

viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem, redan uttalat av ett tiotal föregångare till nazaréen; dömen icke, så skolen I icke varda dömda; älsken edra ovänner; sanningen skall göra Eder fria och så vidare. Det ekonomiska problemet formuleras genom det för oss alla oöverkomliga budet: tag allt vad du äger och giv åt de fattiga. Detta program räcker sannerligen. Det går vida längre än Sovjetrepublikernas ekonomiska program.

I stället för dessa odödliga grundsatser hava emellertid de namnkristna staterna infört religiösa läror (dogmer) såsom yppersta mål för sitt tänkande, kännande och penningbeviljande. Vi svenskar sålunda bekänna icke kristendomen, vilken lika litet hos oss som hos andra namnkristna stater införts i styrelsen. Vi bekänna oss till »den rena evangeliska läran» med ett för alla okänt mystiskt innehåll. När den intellektualistiska ungdomen vill riktigt lyfta på vingarna, så diskuterar den i Uppsala, huruvida nämnda lära eller den katolska har företrädet. Vilken medeltid! Uppriktigt sagt. Alla behöva vi kristendom. Ingen behöver den rena evangeliska läran mer än möjligen statsråden, som enligt grundlagen måste bekänna sig till denna obegriplighet för att bliva värdiga att upphöjas till sitt höga ämbete. Det program, som behöves för en vårbrytning i statskonsten, är redan skrivet för nära tretusen år sedan. Det innehåller summan av naturens ordning, människans odödliga instinkt och historiens erfarenhet. Det är författat av Konfutse och läres utantill av varje kines. Det kan betraktas såsom ett politiskt »Fader vår», som borde uppläsas vid riksdagarnas öppnande och avslutande och ingå åtminstone i varje statsråds och riksdagsmans aftonbön. Lydelsen är följande:

»De gamle började med att rätt styra staten, för att rätt kunna styra staten lagade de först, att god ordning härskade i deras familjer. För att ävägbringa denna goda ordning, kultiverade de först sina egna personer. För att kultivera sina egna personer, rättställde de först sina hjärtan, för att rättställa sina hjärtan lade de sig vinn om sannfärdighet i sina tankar, för att bliva sannfärdiga i sina tankar gjorde de allt för att fullkomna sitt vetande.

Att fullkomna sitt vetande består i att gå till grunden av tingen, genom att gå till grunden av tingen blir ens vetande fulländat, är vetandet fulländat bliva tankarna sannfärdiga, äro tankarna sannfärdiga då följer hjärtats rättställande, med hjärtats rättställande följer personens kultivering. Med kultivering av personen följer god ordning inom familjen, med god ordning inom familjen ett rätt styrande av staten, med ett rätt styrande av staten följer ostörd fred för riket.

Från himlens son till folket betraktade alla personens kultivering som roten (till allt annat). Vårdslösa roten och ändå ordna grenarna, det är omöjligt.»

Det finnes en framryckning, som i verklig mening kunde kallas praktisk. Det är ganska äventyrligt att omtala den, därför att partierna samt och synnerligen troligen ej anse den värd annat än smålek. Vänstern bör dock nu fått klart för sig, att dess program ej nås på de inslagna vägarna med

köpslagan och ett försjunkande tillbaka i det som skulle omvandlas. Den materialistiska historieuppfattningen är väl ock en föga lyckobringande princip. Den är en halv sanning bara och kan därför aldrig ena.

Hur skulle det däremot ställa sig om vänstern gick fram under fältropet, att nu skola vi införa »kristendomen» i landets styrelse. Jag har framkastat det halvt på skämt någon gång. Många blickar ha stelnat till av materialistisk historieuppfattning. Andra ha ljusnat med en förstående glimt i ögonvrån. Förmodligen skulle då den nya livsluften hastigt nog kunna skapas. Det konservativa samhället ställdes mot väggen av sin egen bekännelse. Gammal söndagsuppfosttran kom till nytta. Och den allmänna rösträtten skulle äntligen kunna uträtta något.

Detta förslag är måhända förfluet. I grund och botten har vår materialistiska fostran trängt in djupare. Vi äro i själva verket kapitalistsjälvar allesamman. Är detta ett obotligt tillstånd, är det väl skäl att stänga till vänsterbutikerna så gärna först som sist.

En uppfostringsfråga.

Förbättringar i statsordningens former kunna äga rum och böra ej avvisas. Erforderlig omgestaltung är dock utförbar på denna väg, vilket våld än må tillgripas. Den nya livsluften, i vilken det väsentliga kan slå rot och skjuta växt, åstadkommes endast på fostringens väg. Alla framsteg bottna i själva verket i en uppfostringsfråga, som omhägnar icke några utvalda utan hela folket.

Vid en diskussion för åtskilliga år sedan i ett närliggande ämne yttrade ett nuvarande statsråd: käre Lindhagen, vad tjänar det till, att i politiken söka föra fram dessa grundsatser; de hava predikats från predikstolarna i tvåtusen år och ändå har mänskligheten icke blivit bättre. Härpå kunde jag ej svara annat än detta: käre Möller, om dessa grundsatser under de tvåtusen åren förkunnats i alla partitidningar i världen och dess ledande artiklar varje dag, skulle förmodligen mänskligheten blivit bättre.

Ett exempel på traditionell fostrans betydelse lämnar det birmanska folket. I en utsökt bok om »ett folks själ» skildrar en engelsman, huru detta folk löst den sociala frågan genom fostran till kärleksfullhet. Den manliga befolkningen ingår utan undantag frivilligt i något buddistiskt kloster under någon tid. Där lära de sig goda grundsatser och gå ut i livet och betjäna sina medmänniskor med välvilja. Detta är deras värnplikt.

Det är en praktisk angelägenhet, att denna upplysning väcker intresse hos makten, att den tillåtes av makten, att dörrarna öppnas för densamma. Samtidigt som på detta sätt småningom skapas ny livsluft, framväxa ock möjligheter till det nya, som vi behöva i realiteterna, det vill säga i de tusende detaljerna, av vilka livet dock består, må vi aldrig förglömma det.

Alla vädjanden för ett folkprogram för freden och den goda viljans regim avvisas dock i svenska riksdagen och på de andra officiella ställena. En medverkan från den allmänna meningen i staterna för freden och rättens vägledning i statskonsten borde dock ostridigt anses såsom en ofrån-

komlig eller åtminstone viktig angelägenhet. En framställning i riksdagen år 1924 berörde bland annat denna sak och påkallade uttryck därför i folkförbundets akt. Däröfver yttrade konstitutionsutskottet:

»Det torde ej råda delade meningar om nödvändigheten, att förbundets arbete stödjdes av den allmänna opinionen i respektive länder. I all förbundets verksamhet är det otvivelaktigt av synnerlig vikt att tillse, att denna grundval för arbetet vidmakthålles.»

Detta citat upprepas här för kuriositetens skull. Som bekant avstyrkte utskottet och avtog riksdagen då liksom vid andra tillfällen alla förslag till avsevärd handling i berörda syfte och detta praktiskt taget enhälligt. Vid 1925 års riksdag förmenade utskottets ordförande likaledes å ett enhälligt utskotts vägnar, att folkets vägledning i de stora mänsklighetsfrågorna tillhörde predikstolarna och föreläsningsskatederna men icke statsmakterna. Det är verkligen synd om statsmakterna.

Ett skolexempel på en sådan ruinerande statskonst är enligt många mening den svenska regeringens med glans i riksdagen detta år genomdrivna förslag att nedsätta ytterligare de småsmulor, som beviljats till stöd för de av folket i upplysningssyfte bildade fredsorganisationer. Regeringen förbehåller sig däremot obesakarna anslagen för sin europeiska regeringspolitik i Genève. Dit går det stora årsanslaget till folkförbundet och dess såsom det säges överorganiserade sekretariat. Därtill komma anslagen till regeringsombuden med svit för deras vistelser i Genève. Dessa belopp måste uppgå för varje ombud till mycket större summor än de fatiga anslagen till folkens fredsorganisationer.

Riksdagen ökar sedan missproportionen genom att till en annan enskild organisation, skytterörelsen, bevilja i minimum för varje år en halv miljon kronor. Medlemmarna i skytteföreningarna skola ju öva sig i konsten att träffa prickken, representerande ett människohjärta. Därigenom skjuta de bort även sig själva från medkänsla med freden och den goda viljans statskonst. Detta är således motsatsen till ett upplysningsarbete, det är det värsta av allt.

Likaså förelåg nyligen i riksdagen ett förslag om öfvervägande av en verkligt avgörande (decisiv) folkomröstning. Detta öfvervägande hade begärts av 1920 års riksdag. Den är genomförd i många länder och förordades ju av interparlamentariska unionens schweiziska rapportör öfver krisen i det parlamentariska systemet. Nämnda reform får icke överdrivas i betydelse, men den syftar dock till att väcka intresse, upplysning och inflytande för de menige. En ansats således att höja oss från valboskap till känsla av eget värde i någon stor mänsklig fråga. Ett litet bidrag till broslagningen från formaldemokratiens ödemarker till de nya jungfruliga riken, där människan är glad och god och hennes verk rättvisa.

Ingen misskund med de menige gav sig till känna ens i denna fråga. Icke ens i motiveringen. Där var frågan allenast icke aktuell! De menige skola först börja bråka i saker som undanhållas dem totalt av deras

ledare och styresmän i regering, riksdag och press. En medlem i utskottet, representant för socialdemokratien och regeringsombud i Genève, fann tanken ej förtjäna avseende, främst därför att den innefattade en rubbning i vårt gällande statsskick! Ingen vill förneka, att det nu som alltid är trivsamt på höjderna. För den obefordrade mänskligheten ställer det sig annorlunda. Parlamentarismen i sitt nuvarande skick utplånar till och med spåren av de forna gränserna mellan vänster och höger och bygger upp föga nytt i stället. Parlamentarismen är verkligen sjuk och tillståndet ingiver allvarliga farhågor.

Med den förestående framställningen har avsetts att fästa uppmärksamheten på tidens största politiska fråga: formaldemokratiens oförmåga, dess bleka blod och svaga pulsar.

*Drömda verk-
ligheter.*

För min del har jag i skilda framställningar i riksdagen och även i mellanfolkliga instanser efter förmåga pejlat möjligheterna för en framryckning. De personliga impulserna vid olika tider avspeglar i detta fall såsom oftast tidsströmningarna.

I slutet på 1890-talet var rösträttsfrågan högeligen aktuell ute i landet. Men i riksförsamlingen gingo strömningarna i bakvatten. Det lilla folkpartiet var ej ens i sin helhet moget för den verkligt allmänna rösträtten och dess vinkande fredsprogram. År 1899 motionerade därför allenast elva representanter för huvudstaden och två riksdagsmän från andra städer, förstärkta med O. Walter från Jämtlands landsbygd och med instämmande av Hjalmar Branting, om allmän rösträtt vid val till andra kammaren. Mig syntes emellertid den framlagda motiveringen ej motsvara mitt inre behov av uttryck för mina känslor eller en tillräcklig orientering av situationen och dess realiteter. Därför väcktes av mig en särskild motion¹, som, utom någon mer oväsentlig skiljaktighet i förbehåll och yrkande, däremot avsåg att giva en enligt min uppfattning fylligare motivering. Den innefattade en hymn kan man säga till den allmänna rösträttens drömda verkligheter. Den började med följande övermodiga ord:

»En växande obenägenhet och oförmåga hos statsmakterna att taga hand om en stor fråga som ej kan avvisas utgör vanligen ett symptom på att frågan nalkas mot sin lösning. Det finnes därför ingen anledning för-tvivla om en rösträttsreform i Sverige.»

Motiveringen slutade med följande lyriska sammanfattning:

»Förmögenhetens allt för stora inflytande ligger sålunda såsom en nattfrost över fäderneslandet och dess många andliga utvecklingsmöjligheter. Men efter vinter kommer dock alltid vår. Och när då vårregnet faller, skall väl mången, som förutsade olägenheter av förändringen, i förstone kanske tycka, att det, bildligt talat, blivit ovägat på promenaderna och nilslam över ökensanden. Men detta betyder så föga, ty vad som är ungt och livskraftigt tillåtes åter växa, och den tid kommer aningsvis i sikte, då mogen säd skall stå manshög på alla så väl stora som små tegar.»

¹ Motionen nr 227 i andra kammaren 1899.

Denna inledning fullföljdes under följande åren genom framryckningar på breda fronter mot »den allmänna, lika och direkta rösträtten vid val till riksdagens andra kammare». I detta sammanhang betonades kravet på rösträtt för kvinnorna samtidigt som för männen samt den grundläggande frågan om reformering av pressen, som hade monopol på yttrandefrihet i landet och på folkets politiska uppfostran.

Under dessa bemödanden började även bakslagen att göra sin gärning. Den viktigaste tilldragelsen var det första vänstergenombrottet hösten 1905 och den liberala ministärens rösträttsförslag till 1906 års riksdag.¹ Detta senare grusade enligt mitt förmenande illusionerna såväl genom de gapande luckorna i förslaget som nästan än mer genom den torftiga, illusionslösa motiveringen. Samtidigt tillstötte en samverkan mellan de båda vänsterpartiernas ledningar för att skjuta undan det kvinnliga medborgarskapet till framtiden. För att ej dragas med i dessa tillbakagående rörelser fanns ingen annan utväg än att bita sig fast i terrängen, vilket också var det enda som lyckades.

Nu hopade sig erfarenheterna slag i slag, i den mån rösträtsreformen blev genomförd och började verka. Formaldemokratiens ofullkomligheter gjorde sig påmind. Ur denna nya verklighet framgick slutligen från min sida ett fullföljande av 1899 års initiativ, omlagt efter de nya förhållandena. Detta skedde genom en vidlyftig framställning till 1917 års riksdag.² Frågan skärskådades där ingående under de olika kapitlen: parlamenten och utrikespolitiken, svensk lag och praxis i utrikesfrågor, demokrati och parlamentarism, folket, parlamentet, regeringen, den ärftliga regeringsmakten, det republikanska presidentskapet, tjänstemannakåren, pressen, principiell sammanfattning, den nödvändigaste offensiven. De framförda förslagen gingo ut i de flesta fall därpå att fullfölja den formella byggnaden genom att medgiva folket rätt till kunskap och inflytande i största utsträckning genom statsformernas anpassande för ändamålet. Vid sidan härav markerades även de nya nödvändigheterna, nämligen formaldemokratiens komplettering med realdemokrati. Världskriget hade ock kommit med sin avslutning på formaldemokratiens epok. Därför lydde början till denna motion sålunda:

»Världskriget har hos många väckt insikt om, att vi behöva en ny värld. Vandrigen dit går emellertid genom självövertvinnelse och någon annan väg finnes icke. Denna seger återstår på alla håll ännu att vinna. De mäktige förhärda sig i sitt sinne, så länge det är möjligt och de styrda stå skygga och obeslutna inför den andliga frihetens världspolitiska realiteter.»

Vid sidan av åtskilliga specialyrkanden avslutades framställningen den gången med följande drömda verkligheter:

»att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte låta utarbета förslag till en revision av grundlagarna och därmed sammanhängande författningar i syfte att den svenska konstitutionen i den nya tid, som bör komma,

¹ Motionen 143 i andra kammaren 1906.

² Motionen 289 o. f. i andra kammaren 1917.

må bättre än hittills uppbyggas på rätten i stället för makten, på folkupplysning och självstyrelse i stället för lydnad under auktoriteter eller med andra ord på en ordning, som i statslivet möjliggör, skyddar och värdesätter även den egna personlighetens inre utveckling och den andliga friheten för alla samt sålunda bereder rum för demokratiska människor i de demokratiska ordningarna.»

Såsom motto till motionen hade valts Confutes ord: »att äga makt utan ädelmod och vishet är något som jag aldrig kan fördraga att se». Detta är nämligen lösningen på maktens problem. Utan utdelande av vissa maktbefogenheter läser världen aldrig kunna styras.

Det behöver knappast sägas, att denna offensiv strandade inför det samlade motståndet eller likgiltigheten inom riksdagen. Det må vara förlåtligt, att den, som känt sig övertygad om ofrånkomligheten av en ytterligare framryckning mot de vinkande målen, måste för sin del komma till insikt om det nuvarande systemets bräcklighet.

Härefter följde försök till nyorienteringar och förpostfäktningar här och var i det lilla stycke terräng, som är tillmätt en enstaka medborgare i ett litet land upp emot polen. De hava endast stärkt våra uppfattningar. Situationen synes vara densamma som 1899. Ett allt mer minskat intresse hos statsmakterna och motsatta järtecken ute bland folket, som ensamt kan göra det.

Då jag nu sålunda i denna motion ånyo samlar grundsatser och erfarenheter till en större enhet, står jag fortfarande på samma ståndpunkt som år 1899. Det är enligt mitt förmenande även nu så, att en växande obenägenhet och oförmåga hos statsmakterna att taga hand om en stor fråga, som ej kan avvisas, utgör vanligen ett symptom på att frågan nalkas mot sin lösning. Och det förhåller sig vidare så, att hänförelsen nu som alltid är nyskaparen. Det drömmes även nu aningsvis där ute i vinklar och vrår, att vad som är ungt och livskraftigt åter skall tillåtas att växa och att den tid kommer, då mogen säd skall stå manshög på alla såväl stora som små tegar.

Interparlamentariska unionens kongress i Washington 1925 har nu också ansett, att frågan om krisen i det parlamentariska systemet måste upptagas till övervägande, om än kongressen därvid sett mera till ytan än till det verkliga innehållet. Utlåtanden skola infordras från de parlamentariska grupperna i de olika länderna. I unionens stadgar och reglemente betonas, att unionens kongressbeslut böra framföras även i de officiella parlamenten. Unionens generalsekreterare erinrade därom vid det föredrag, som han nyligen höll för svenska riksdagsmän i andra kammaren.

*Botemedlen
mot krisen
inom det
parlamentariska
systemet.*

Den föregående framställningen bygger således på den övertygelsen, att konsten att styra staterna och världen rätt måste i någon mån inläras och utövas även från de platser, där denna styrelse äger rum. Livets problem få icke undanskjutas såsom en skåderätt till »predikstolarna och föreläsningsskatedrarna».

Första villkoret är, såsom ovan utvecklats, någon honnör åt mottot på denna framställning. Anden måste tillåtas att utöva sin självskrivna ledning över materien även i statskonsten. Formaldemokratien bygger föga på grundsatser, som böra följas, utan företrädesvis på tvångsbestämmelser, som måste efterlevas. Detta avspeglar den djupaste orsaken till den parlamentariska krisen.

De gamla liberala författningarna, tillkomna under inflytande av de ursprungliga idéerna, anvisade de förnämsta platserna i sina konstitutioner åt de stora grundsatser, för vilka dessa skulle vara den tjänande brodern. Våra grundlagar innehålla uttryck för denna inflytelse på några ställen, såsom i 16 § regeringsformen, 52 § riksdagsordningen samt ett och annat uttalande i tryckfrihetsförordningen. En renässans av parlamentarismen måste således såsom konstitutionens största skatt bevara dessa monument över en stor tid, men tillika på grund av erfarenhet komplettera och vidga dem till en ännu högre resning. Rätteligen synes mig grundlagen böra utvidgas med en ny grundlag, innehållande andliga grundsatser, som böra i statslivet frivilligt efterlevas. Detta måste nämligen bidra till att sanera den politiska luften. I en framställning av år 1921 erinrades i riksdagen om denna sak.¹ Därvid omnämndes tillika, att ett svenskt parti en gång i sin författning haft införlivat dylika demokratiska grundlagar, vilka återgavos i den nämnda framställningen. Man kan dock icke begära för mycket på en gång av vår tid. Något är redan vunnit, om 16 § regeringsformen vidgas till att avse icke blott religiös samvetsfrihet utan även individernas uppfostringsfråga i sin helhet.

Beträffande botemedel, uttryckta i bestämd aktion, måste denna, såsom ovan utvecklats, inriktas främst på individens fostran. Staternas författningar äro, såsom Sokrates uttryckte det i Platos dialog om staten, icke uppkomna ur eken eller klippan, utan av medborgarnas seder, vilka genom sin tyngd draga med sig och bestämma allt annat. Om icke, sade han, makten i staten och levnadsvisheten (filosofien) sammanfölla till ett, då fanns det icke någon befrielse från det onda för staterna och, såsom han trodde, icke heller för människosläktet. Därom bör konstitutionen innehålla även föreskrifter. I vad mån sådana föreskrifter skola utmejslas, beror på en kommande prövning, om någon sådan, såsom vederbör och av interparlamentariska unionen påkallats, med allvar kommer till stånd. Ovan under kapitlet om formaldemokratiens epok äro de rådande äventyren framlagda. Dessa äro verkligen av den förskräckande innebörd, att ett ingrepp efter stora mått påkallas. Fostran till en ny anda lämnar sålunda riktiga tillfällen till att sätta fingret på ömma punkter.

Den intellektualistiska europeiska skolans omvandling till en karaktärskola liksom jämnod fostran för alla äro nödvändigheter. Statsmakternas likgiltighet för spridande av kunskaper om individuell hygien bland folket är ett bevis för bristerna i andan och organisationen. Statsmakternas

¹ Motion nr 175 år 1921 i första kammaren.

avvisande av effektiv medverkan för att bringa menige man saklig politisk upplysning, ett högre värde än den blotta valboskapen samt stöd för sina strävanden att sprida fredstankar och god vilja ådagalägger det samma. Partipressens grepp över själarna är en olycka så bottenlös, att den ej kan nog uppmärksammas och kräver ändringar även i tryckfrihetsordningen. Uti tjänstemannakårens utbildning bör någon gång ingå uppfostran och undervisning i humanitet, rättsmoral och socialt medvetande. Både grundlag och instruktioner böra innehålla något av detta. De permanenta politiska partierna böra liksom andra sammanslutningar ej få fritt driva sitt spel, såvitt därigenom folket fördummas, en svårlöst angelägenhet visserligen, men en angelägenhet, som icke kan åsidosättas. Regeringsmakten bör omorganiseras på bredare demokratisk grundval åtminstone till en början efter schweizisk förebild. Överhuvud taget måste medborgarnas karaktärsdaning och deras personligheters inre utveckling bli en samhällsangelägenhet och grundlagen fastslå denna uppgift i dess huvuddrag, för så vitt den kan främjas genom uppfostran och undervisning. Med mera.

Härtill komma rent formaldemokratiska förbättringar. De äro ännu icke genomtänkta av vår tid. Rapportören vid Washingtonkongressen har angivit några riktlinjer, som röra sig mer på ytan, men huvudsakligen hänvisat till ett blivande övervägande. I min framställning av år 1917 ha antytts 31 punkter för sådana förbättringar med inslag här och var på samma gång av uppfostringsangelägenheter.

Yrkande.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen — på grund av sakens vikt i och för sig samt i anslutning jämväl till uttalandet av interparlamentariska unionens kongress i Washington 1925 om krisen inom det parlamentariska systemet i de flesta länder och vikten att finna botemedel — ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till de ändringar i grundlagarna, som befinnas ägnade, att, i vad på grundlagarna ankomma, bidra till avhjälpan av de aktuella bristerna i det nuvarande parlamentariska styrelsesättet i Sverige.

Stockholm den 21 februari 1926.

Carl Lindhagen.

Innehåll.

	Sid.
<i>Det senaste solvarvet</i>	1
<i>Formaldemokratiens epok</i>	2
<i>Bolsjevismens och fascismens formaldemokratier</i>	6
<i>Interparlamentariska unionens kongress i Washington och Ottawa 1925</i>	8
<i>Exempel ur formaldemokratiens epok från nämnda kongress:</i>	
Jordens befolkningsfråga	10
Nationaliteternas självbestämmanderätt	11
Asiens och Nordafrikas rätt	14
Det engelska ultimatum till Egypten och det fransk-spanska kriget i Marocko	15
De nationella minoriteternas rätt	16
Minskning av rustningarna eller avrustning	17
En allmän revision av folkförbundets akt	19
Nordamerikas förenta staters anslutning till folkförbundet	19
Rättens universalitet	21
Folkförbundets militära och ekonomiska sanktioner	22
Världsspråket	22
Den andliga kulturen	24
Krisen i det parlamentariska systemet	25
Yttrandefrihet och sekretess	28
<i>En värbrytning i statskonsten</i>	31
<i>Järtecken och vägledning</i>	34
<i>En uppfostringsfråga</i>	36
<i>Drömda verkligheter</i>	38
<i>Botemedel mot krisen inom det parlamentariska systemet</i>	40
<i>Yrkande</i>	42